

זאת ה'תורה

שבת פרשת עקב תשע"ט

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב **יצחק גינזבורג** שליט"א

גַּל עֵינַי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ

מאמין ובוטח?
פתח את הכיס!

20

הסיפור החסידי ר' לייז'ע הכהן מטבריה	36	לחגוג זכרונות באהבה נקודה מעובדת	03
מענות ותשובות תשובות הרב לשואלים	39	שבע האהבות שיעור מהילולת האריז"ל	04
האקדמיה התורנית הסובייקטיביות שבאבולוציה	41	הניגון החסידי ניגון 433	16
רמז בפרשה פרשת היראה	44	אמונה, בטחון, צדקה אמונה ובטחון (25) ח"א	17
המדור <i>אֵלֶיָם</i> העינים של ה'	45	פרקי אבות פרק ד משנה ד	28
		מעין גנים תודעת שבעת המינים	29
		ארבע מהפכות המעלה בחתימת המשנה	32

הקדמת המערכת

שבת שלום לקוראי ואביטה היקרים. שבת פרשת עקב – מברכין חודש אלול – בפתח ואיתה עוד גליון מלא בכל טוב. השבוע בגליון:

נתחיל עם **נקודה מעובדת** "לחגוג זכרונות באהבה", העוסקת בחוית שש הזכירות בתפלה. ומשם לשיעור עצמו – **היכל האהבה** – שממשיך את שיעור שבעה היכלות שהתפרסם בגליון השבוע הקודם. בשיעור מבאר הרב את **שבע האהבות המופיעות בברכת אהבת עולם** לפי נוסח האריז"ל ואת האהבה השמינית המופיעה בנוסחים אחרים, כמו גם ביאור ה'זכירות' היומיות השייכות לברכה זו (שחלקן **קשורות לפרשתנו**) – בנגלה ובנסתר. בסוף השיעור מצורף מדור **הניגון החסידי**, עם **ניגון מספר 433**. בשיעור השני בגליון, **רבי שלמה מקארלין – אמונה, בטחון צדקה**, המהווה את חלקו הראשון של שיעור **אמונה ובטחון (25)**, דבר הרב על בעל ההילולא דאותו יום, רבי שלמה מקארלין ועל הביטוי המעשי והעיקרי של אמונה ובטחון – **מצוות הצדקה**, וזאת תוך כדי שלל סיפורים על דמותו של רבי שלמה (ובהשגחה פרטית, חותמים הדברים בסיפור על בעל ההילולא של השבוע, רבי לייז'ע הכהן מטבריה, הנזכר לקמן). בפרקי אבות נלמד על המשנה "**מאד מאד מאד**" (פרק ד משנה ד) ועל הקשר בין ארץ ישראל ["טובה הארץ מאד מאד"] למדת השפלות. **במעין גנים** נקרא על תודעת שבעת המינים, על גילוי ובניין הטבע היהודי בארץ ישראל. **בארבע מהפכות** נמשיך עם המהפכה הראשונה ונלמד על **המעלה בחתימת המשנה** – בירור וזיקוק התושבע"פ, המעלה שבירידת הדורות וביטול ההירארכיה החברתית בעם ישראל. **בסיפור החסידי** נקרא על דמותו של החסיד **ר' לייז'ע הכהן מטבריה**. **במענות ותשובות** נקרא על מעלת ט"ו באב, בעלי תשובה ומבצעים. במדור **האקדמיה התורנית** – עליו קבלנו תגובות טובות ותשבחות – נקרא השבוע על בירורה של המתמטיקה את המדעים ועל **הסובייקטיביות שבאבולוציה** והבעיות שבתיאוריה זו. **ברמז בפרשה** נתבונן בתופעות המתמטיות שב**פרשת היראה** ["ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'"] ונסיים עם **המדור לילדים** בו ילמד אותנו רזי על **העינים של ה'**, מעגל הטבע, נסים ומעלת ארץ ישראל.

בהמשך לעדכון בשבוע שעבר:

שימו לב להודעות בדבר שידורים חיים משיעורי אור החיים על הפרשה.

שבת שלום ומבורך,

המערכת

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | **עיצוב:** דעה צ'אן | **מערכת:** הרב יוסי פלאי, בעז יעקבי ואיתאל גלעדי

לחגוג זכרונות באהבה

וזכירת עמלק מופיעה דרך שלמות "שמך הגדול" שתתגלה לאחר מחייתו).

הדברים מתחדדים כשמעיינים במקורם באריז"ל, המציין רק ארבע זכירות ומוסיף להן כוונה 'חגיגית': שלש הזכירות הראשונות מכוונות לשלשת הרגלים - זכירת יציאת מצרים כנגד פסח וזכירת מתן תורה כנגד שבועות, כפשוט, וזכירת עמלק מכוונת כנגד סוכות, שהרי העמלקים זינבו בנפלטים מענני הכבוד (לזכרם הסוכות). הזכירה הרביעית, זכירת מעשה מרים, מכוונת כנגד ראש השנה, בו ממתיקים בתקיעת השופר את הדינים הרמזים בשם מרים. האריז"ל מציין שאינו מונה את יום כיפור, בהיותו "שבת שבתון", ושבת אינה בגדר "מועדים לשמחה". אכן, מכיון שהפוסקים הרחיבו ומנו שש זכירות, יש לכוון את זכירת העגל ליום הכיפורים - בו נמחל אותו מעשה - וזכירת השבת נשארת ליום השבת, כמובן.

ההקבלה היפהפיה הופכת את הזכירה היום-יומית לחגיגה של ממש - בזכירת יציאת מצרים יש לחוות חירות ולהרגיש שנמצאים בשולחן הסדר; בזכירת מתן תורה יש לשמוע קולות וברקים, לשמוח במתן תורה (ולהרגיש בפה עוגת גבינה...); בזכירת עמלק יש לחוש בשמחת סוכות ולהריח את הסכך הטרי; ובזכירת מעשה מרים לשמוע את קול השופר (ולאור התוספת: בזכירת מעשה העגל להרגיש את התעלות יום כיפור, ובזכירת שבת בכל יום יש 'רגע של שבת' המשחרר ומרומם מטטרדות החולין).

פרשת ציצית, חותם קריאת שמע, היא פרשת זכרון מובהקת - "וזכרתם את כל מצות הוי'... למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי" - הנאמרת גם בלילה (שאינו זמן ציצית) כדי להזכיר יציאת מצרים בלילות. בנוסף לזכירת יציאת המפורשת, כתבו הפוסקים לכוון את כל שש הזכירות בסיום ברכת "אהבת עולם" ובקריאת שמע:

"ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו מלכנו" זוכרים את מתן תורה, בו בחר בנו ה' וקרבתנו לעבודתו; ב"לשמך הגדול" זוכרים מעשה עמלק, ש"אין השם שלם... עד שימחה זרעו של עמלק"; ב"להודות לך" זוכרים את מעשה מרים, "שהפה לא נברא אלא להודות, ולא לדבר לשון הרע"; ב"ליחדך באהבה" (או, כנוסח אדה"ז, ב"ליחדך ולאהבה את שמך") זוכרים את מעשה העגל, שבשעת עשייתו לא היו באהבה עם הקב"ה; ובנוסף לזכירת יציאת מצרים המפורשת בפרשת ציצית, "וזכרתם את כל מצות הוי'" רומז לשבת, השקולה כנגד כל המצוות.

לפי האריז"ל - המקור הראשון לדברי הפוסקים כאן - ברכת "אהבת עולם" וקריאת שמע נמצאות יחד ב"היכל האהבה" (אחד משבעת ההיכלות בהם עולים בחלק זה בתפלה). כלילת הזכירות בהיכל האהבה מלמדת שזכרון אינו פעולה שכלית יבשה, אלא פעולת אהבה והתקשרות רגשית לדברים הטובים בהם נזכרים (לכן גם זכירות החטאים -מעשה העגל ומעשה מרים - רמוזות כאן בצד החיוב, "להודות לך, וליחדך באהבה",

היכל האהבה

קיצור מהלך השיעור

לכבוד הילולת האריז"ל העמיק הרב ב'עבודה' היוצאת מכתבי האריז"ל – כוונות התפלה. לאחר הסבר על כוונת ההיכלות דעולם הבריאה (בקריאת שמע וברכותיה) – שהורחבה בשיעור שהודפס שבוע שעבר – התמקד השיעור בהיכל האהבה, בו נמצאים מ"אהבת עולם" עד סיום קריאת שמע. **בפרק א** נמנו האהבות הנזכרות בברכת "אהבת עולם" – שבע אהבות גלויות בנוסח האריז"ל (שתקן אדמו"ר הזקן) ועוד אהבה שמינית נסתרת (הנאמרת בנוסחים אחרים), יחד עם רמזים מופלאים וגם השוואה בין אירת האהבה ב"היכל האהבה" (שענינו חיובק – קיום מצוות בכלל ומצות הצדקה בפרט) לאוירת האמת ב"היכל הרצון" (שענינו נשיקין – לימוד "תורת אמת"). **פרק ב** מעמיק במצוות הזכירות אותן מקיימים ב"היכל האהבה". בתחלה יש עיון במספר הזכירות – שש הזכירות המקובלות אצלנו, שרק ארבע מתוכן נזכרו באריז"ל – והעיקר הוא העמקה בכוונת האריז"ל לשלש מתוך הזכירות בברכת "אהבת עולם" והקבלה חווייתית של ארבע הזכירות לשלשת הרגלים וראש השנה (תוך השלמת שתי הזכירות שהאריז"ל אינו מזכיר והקבלתן ליום כיפור ולשבת). **פרק ג** מקנח בהקבלת האהבות שבהיכל האהבה לספירות – המדות בברכת "אהבת עולם" והמוחין בקריאת שמע. זהו שיעור נפלא, המשלב קבלה ונגלה, ויכול (ואף צריך להתבטא) בתפלת שחרית מדי יום.

אהבה", היכל החסד, ונשארים בו עד סוף קריאת שמע, עד "אמת". בהמשך, בכל ברכת "אמת ויציב" נמצאים ב"היכל הרצון", ואמירת "א-דני שפתי תפתח" היא כבר ב"היכל קדש קדשים" – המעבר לעולם האצילות. נעמיק יותר להתבונן בהיכל האהבה, בברכת "אהבת עולם". יש ווארט חסידי, שאלה – אם היו מאפשרים לי להתפלל רק חלק קטן מהתפלה – מה הייתי בוחר? אם הייתי מוגבל למשפט אחד, הייתי אומר "וטהר לבנו לעבדך באמת", אך כברכה שלמה יש אומרים שהייתי בוחר את ברכת "אהבת עולם".

יש נוסחים בהם אומרים "אהבה רבה"

א. האהבות בברכת "אהבת עולם"

שבע אהבות ב"אהבת עולם"

אתמול" למדנו באריז"ל את סוד שבעת ההיכלות שעוברים מ"ברכו" עד עמידה². בתחלת ברכת "אהבת עולם" נכנסים ל"היכל

נרשם ע"י איתניאל גלעדי. לא מוגה. ה' מנחם-אב ע"ט – ישיבת 'אור החיים' כפ"ח.

א אור-לה' אב. נדפס ב"ואביטה" ואתחנן.

ב שיחה עם המלמדים שהיו בשיעור: מישהו זכר לכוון זאת היום? [עשינו את הצירורים... אך מציירים את "עצם השמים"? ציורנו עצם ושמים...] שמים בהירים אפשר לצייר. ואים את השמים על רקע משהו – כשאתה בחוץ ורואה עצים ושמים, מבינים שאלה שמים.

המדור מוקדש לזכות:

החי"ל בצבאות ה' ברוך שלום שי' לרגל יום הולדתו - כ' תמוז

המפרשים כאן מתייחסים אליה בפשטות, כחלק מהנוסח שצריך לומר.

ה"עץ יוסף" מפרש: "וליחדך באהבה" פירוש שלא תהיה אהבת שום דבר תקוע בלבבנו, לא אהבת כל קניני העולם הזה, ואף לא אהבת אשה ובנים, רק אהבתך יחידית, ולא תהיה שום אהבה מעורבת עם אהבתך". אותו דבר כתוב בתניא בפרק מט.

יש כאן עוד פירוש: "ליחדך באהבה" זו קריאת שמע, שכתוב בה 'אהבת את הוי' אלהיך" – בקשה שאת היחוד שעוד מעט אני הולך לייחד אותך, "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד", אומר באהבה. מאד מתאים לאריז"ל, שאומר שהיחוד הוא בהיכל האהבה. הפירוש מדגיש שבקריאת שמע כתוב "ואהבת", סימן שזהו הרגש העיקרי בלב, אך אנחנו אומרים טפה יותר, שגם האור המקיף על "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" הוא אהבה, וכרמו הידוע – **אחד** בגימטריא **אהבה**. ובפירוש "דובר שלום": "וליחדך באהבה" שאתה הוא אחדות המשפיע ללא שום כח אמצעי" – אהבתי מיוחדת לך (כנ"ל בפירוש "עץ יוסף") כי כל השפע והברכה באים אך ורק ממך, ולא משום אמצעי אחר. המקבל, המעוניין בשפע, אוהב את המשפיע. אני מייחד אותך באהבה זו כי רק אתה נותן, ולא אף אחד אחר זולתך – כאהבת אשה לבעלה בלבד.

רואים שבפירושים העיקריים כאן פשוט שהנוסח הוא "וליחדך באהבה". בכל אופן, אדמו"ר הזקן ראה לנכון – והבין לפי האריז"ל – שאפשר רק לכוון זאת, בלי לומר. יש מלים שלא אומרים. חב"דניק שלא למד זאת לא יכוון כי לא יודע שקיים – האהבה הזו לא קיימת אצלו – אבל אצל אדמו"ר הזקן היא קיימת, רק שלא אומרים אותה בפה.

אם כן, יש פה שמונה אהבות – שבע אומרים בפירוש ואחת בכוונה פנימית. כנראה

(לפחות בחלק מהתפלות). למה האריז"ל אומר לומר דווקא "אהבת עולם"? קשור לכוונה הכללית, שכעת אנחנו בהיכל אהבה של עולם הבריאה. הוא אומר בפירוש¹ ש"אהבה רבה" היא בעולם האצילות, וזו הסבה שבדווקא לא אומרים כך – אנחנו לא בעולם האצילות, אלא רק בעולם הבריאה, אחד העולמות התחתונים. "אהבת עולם" מתאימה לעולם הבריאה.

בהיכל האהבה נמצאים במקיף של אהבה. גם "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד", מצות יחוד ה', כלולה בהיכל האהבה (ולא ב'היכל היחוד' וכיו"ב). לכן, נספור כמה פעמים מופיע בברכה שרש **אהב**. לפי נוסחנו, נוסח האריז"ל שתקן אדמו"ר הזקן, יש שבע הופעות – "אהבת עולם אהבתנו... ולקים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה... ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך... וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול באהבה יהודות לך וליחדך ולאהבה את שמך... הבוחר בעמו ישראל באהבה".

האהבה החשאית – "וליחדך באהבה"

מישהו פעם התפלל נוסח אחר? יש נוסח בו מוסיפים עוד "באהבה" – לא מסתפקים בשבע אהבות, רוצים להגיע לשמונה, כגימטריא של שרש **אהב**. בנוסח ספרד², שתיכף נראה שגם אדה"ז מביאו בשו"ע שלו³, אומרים "וליחדך באהבה [ולאהבה את שמך]". נסתכל בסידור אוצר התפלות (נוסח ספרד) – "באהבה" זו נמצאת בסוגריים.

ג שער הכוונות דרושי תפלת השחר פ"א. פע"ח שער הק"ש פ"ג.

ד גם בנוסח אשכנז אומרים "וליחדך באהבה", אך בהשמטת "ולאהבה את שמך", ובכל הברכה יש רק שש אהבות.

ה וכנראה לכן כתב בשער הכולל (פ"ז סי') שיש בברכה "שבעה אהבות לבד החתימה" (ושם פ"ח סי"ד כתב ששלש האהבות האחרונות הן לאחר "ובנו בחרתי").

רבה" – בעוד אברהם אבינו הוא "אהבת עולם" – ואף שלא אומרים "אהבה רבה" (כי איננו באצילות), גם היא שורה כאן, בשמונה האהבות העולות ד"פ **אהרן, אהרן** ב"רצוא ושוב" (א אה אהרן אהרן הרן רן ו).

רמזים כל כך יפים, שאני כמעט רוצה מחר בבקר לומר "וליחדך באהבה", אבל צריך להתאפק... אפשר לכוון שה"באהבה" כלולה בתוך ה"וליחדך" – "וליחדך" = $78 = 6$ פעמים **אחד-אהבה**, הערך הממוצע של כל אות! [אז אם אני אומר בטעות "וליחדך באהבה ולאהבה", לא לחזור?] לא לחזור...

אהבה ואמת

המשפט האחרון, שבעיקר עליו נדבר היום, הוא "וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול באהבה להודות לך וליחדך ולאהבה את שמך". גם בו יש עוד נוסח (שמופיע ב"אוצר התפלות" בלי סוגריים) – "לשמך הגדול סלה באמת באהבה וכו'". האם יש משהו דומה לשמונה האהבות שמופיע כאן – בהיכל האהבה – לפני קריאת שמע? בהיכל הרצון, אליו עולים אחרי קריאת שמע, יש תופעה דומה של מלה החוזרת הרבה פעמים – "אמת". כמה "אמת" יש שם? שמונה – ארבע וארבע! גם אומר דרשני, שלפני קריאת שמע יש שמונה אהבה ואחרי קריאת שמע שמונה אמת – 7 "אמת" ופעם אחת "באמת".¹

מישהו זוכר איך הסברנו בפשטות מהו היכל האהבה ומהו היכל הרצון? מה הפועל היוצא שלהם? אמרנו שהיכל האהבה הוא חיבוק והיכל הרצון הוא נשיקין. איך החיבוק

שהיחוד באהבה ("וליחדך באהבה") כל כך חזק ונסתר שהוא רק מופנם, רק בתוך הלב שלי. אם אני אומר באמת "וליחדך באהבה ולאהבה את שמך" יש לי שתי אהבות סמוכות. כאשר אומרים זאת צריך לשים פסיק – "וליחדך באהבה, ולאהבה את שמך".

רמזי האהבות

נתחיל בכמה גימטריאות: כמה שוה "ולאהבה"? 49, 7 ברבוע (**אהבה**, 13, מעלה את **ול**, 6 ברבוע ל-7 ברבוע). מתאים שיש פה 7 אהבות. חבור שתי האהבות הסמוכות, "**באהבה ולאהבה**", נותן 64, 8 (**אהב**) ברבוע – מתאים ל-8 אהבות (בתוספת "באהבה")! אהבה היא גם מדת ההתכללות – כל האהבות מתכללות זו בזו (דבר הרמז ברבוע).

כמה עולות כל שמונה האהבות יחד? זהו הרמז הכי חזק שצריך את כל שמונה האהבות לפני שאומרים קריאת שמע: שמונה האהבות – **אהבת, אהבתנו** (יש כאן אהבת-אהבת[נן]), יותר זוג מאשר אהבה-אהבתנו, אם היינו אומרים "אהבה רבה", מה שכמובן היה גם משנה מאד את הגימטריא(...), **באהבה, לאהבה, באהבה, באהבה, ולאהבה, באהבה** – עולות 1024, **לב** ברבוע ("בכל לבבך"). איך קשור לקריאת שמע? בדיוק מספר האותיות בכל קריאת שמע! בקריאת שמע יש 1024 אותיות, הרמוזות בשמונה האהבות, עם האהבה הנסתרת – "וליחדך באהבה".

המספר גם מתחלק ב-8 – ממוצע – 128, 8 ברבוע ("**באהבה, ולאהבה**" כנ"ל) כפול, כלומר, הכל כאן 8 בחזקת 3 כפול. מי שוה 4 בחזקת 3, רבע, 256? כנראה הנשמה ששייכת לכל הסיפור הזה – **אהרן**. מענין שבקבלה וחסידות¹ אהרן הוא דווקא "אהבה

¹ ראה באורך בעתה אחישנה פ"ח (עמ' שיח ואילך) והנסמן שם הערה קכה.

^ח 8 האהבות עולות 1024, כ"ל, 7 ו-8 האמתות עולות 3530, 10 פעמים **שמחה** וכל. ביחד 8 ו-8 = 4554 = 22 פעמים 207, **בך** פעמים **אור** כו.

¹ לקו"ת תחלת פרשת בהעלתך (לא, א), ובכ"מ.

בחרבי ובקשתי^{טו}, "בצלותי ובבעותי"^{טז} – כתוב^{יז} ש"צלותי", אף שהיינו תרגום תפלה, היינו התורה שבתפלה, קריאת שמע שיש בה **רמח** תיבין, ו"קשתי", זריקת החצים לאויב הרחוק והבלתי נראה, היינו חצי המלים של תפלת שמו"ע. התפלה של התפלה היא שמו"ע, והתורה של התפלה היא קריאת שמע – התבוננות (בעולם הבריאה, תפלה מיושב). [אבל קריאת שמע בהיכל האהבה כאן]. נכון, אבל ה"אמת" הראשונה – פתיחת שמונה האמתות – מתחברת לקריאת שמע, חותמת ומאמתת את היחוד של קריאת שמע.

ב. הזכירות בהיכל האהבה מנין הזכירות

כעת נסתכל איך אדמו"ר הזקן מפרש בשו"ע – בהלכות קריאת שמע סימן ס סעיף ד – את ה"באהבה" הנוספת, שלא מופיעה בנוסח הסידור:

זכירת מעמד הר סיני ומעשה עמלק ומעשה מרים ומעשה העגל הן [כל אחת בפני עצמה]. מצוות עשה של תורה [כעת היה סיום הרמב"ם – מישהו זוכר אצלו מצוות עשה אלה (חוץ מאשר זכירת עמלק)? לא. מי כותב שיש? הוא פוסק כאן הלכה לא כשיטת הרמב"ם, אלא כשיטת הרמב"ן, שמוסיף מצוות שהרמב"ם 'שכח'. זו דוגמה שאדמו"ר הזקן – שאינו היחיד, כך נוקטים כאן כולם – פוסק בפירוש כרמב"ן, שכל אחת מהזכירות הללו היא אחת מ-**תריג** מצוות. הזכירה היא או בפה או במחשבה – תיכף נסביר]. וגם זכירת **שבת יש** אומרים [גם הרמב"ן, אך לא בספר המצוות אלא בפירושו על החומש, על "זכור

טז בראשית מח, כב.

יז תרגום אונקלוס שם.

יח ד"ה "ואני נתתי לך שכם אחד וגו'" – הוספות לתו"א ויחי (קב, א ואילך) ובכ"ד.

והנשיקין מוסברים בתניא^ט? בעבודת ה' חיבוק היינו כל המצוות, ובפרט מצות צדקה – המצוה הכללית. אני אוהב יהודי כי ה' אוהב את היהודים – אוהב מה שהאהוב אוהב, כפי שאומר אדמו"ר הזקן^י – והביטוי הוא השפעה. גם להיות משפיע אני לומד מה' – קראנו בפירוש "וליחדך באהבה" שרק ה' משפיע, וצריך ללכת בדרכיו. היכל הרצון הוא נשיקין – הנשיקה היא תורה, "אין אמת אלא תורה"^{יא}. לכן מתאים שבהיכל הרצון מזכירים את האמת-התורה שמונה פעמים ובהיכל האהבה מזכירים את האהבה-הצדקה שמונה פעמים (לפי נוסח זה). שמונה הוא למעלה מהטבע. זו סבה לא לומר בברכת "אהבת עולם" את המלה "באמת" – לא לערבב את שני המושגים. המלה הנוספת בנוסח כאן, "סלה", כבר 'מכוסה' בביטוי "נצח סלה ועד"^{יב} שכבר הוזכר בברכה, ואת ה"באמת" אני שומר להיכל הרצון – שהרצון יהיה באמת (שהאהבה תהיה באהבה ושהרצון יהיה באמת^{יג}).

[איך הצדקה והתורה קשורות לתפלה?] צדקה צריך לתת קודם התפלה^{יד}, הכנה לתפלה. לגבי תורה, כתוב שהתורה של התפלה היא קריאת שמע (בה מקיימים "ודברת במ... בשכבך ובקומך"^{טו}). "אשר לקחתי מיד האמרי

ט תניא פמ"ה.

י ראה לוח "היום יום" כ"ח ניסן.

יא ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה; הקדמת איכה רבה פסקה ב; פסיקתא דרב כהנא פסקא טו אות ה.

יב חז"ל אומרים (עירובין נד, א) ש"כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית" = 2048 = 2 פעמים 1024 הנ"ל, הרבוע הכפול של לב, בחזקת ה.

יג אהבה-אהבה רצון-אמת = 813 = "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור", אור האהבה ואור האמת.

יד שו"ע או"ח צב, י.

טו דברים ו, ז. ראה מנחות צב, ו ירושלמי ברכות פ"א ה"ב (ח, ב).

לפי האריז"ל. כנראה יש קשר – קשור לכך שק"ש היא התורה שבתפלה, כנ"ל. הזכירה באה ממח הדעת, שהוא עצמו חיבור יסוד אבא ויסוד אמא. לפעמים אומרים¹¹ שזכרון הוא יסוד אבא, אבל בדרך כלל מח הדעת¹². מסוף הברכה שלפני קריאת שמע ועד סוף קריאת שמע – יציאת מצרים – קורה עוד משהו, מחזקים את כח הזכרון שלנו. יש לנו ספר באנגלית על כח הזכרון – שכאשר מתבגרים, מזדקנים, לא נגיע לשכחה ח". זהו מקום חיזוק הזכרון בכלל. מח הדעת הוא מח האחור, "לא תשכח", לכן בחלק מהזכירות כתוב בפירוש "לא תשכח". הכל כאן בתוך היכל אהבה.

נראה שכאן בשו"ע הוא אומר שארבע זכירות הן בסוף ברכת "אהבת עולם" ושתים בתוך "ויאמר". חוץ מיציאת מצרים, איזו עוד זכירה יש ב"ויאמר"? "זוכרתם את כל מצות ה'". מה פירוש "כל מצות ה'"? איזו מצוה שקולה כנגד כל המצוות? שבת. תיכף נראה מה הוא עושה עם המלה שלנו, "באהבה". רק שנבין, קודם כל הוא פוסק כמו הרמב"ן – שכל הזכירות הללו הן מצוות מן התורה.

הזכירות ב"אהבת עולם"

נמשיך לקרוא:

וטוב לזכרן אצל [סמוך ל]קריאת שמע [כאן המ"מ הם מהאר"י – לכן לומדים עכשיו, לכבוד האר"י. לא כתוב בשום מקום אחר שטוב לזכור זכירות אלה אצל ק"ש – הלכה מהאר"י, בעל ההילולא של היום. מצוין כאן לשער הכוונות ופרי עץ חיים, שני ספרי כוונות מקבילים, ולעוד מקום. אדמו"ר הזקן אינו הראשון שמביא זאת להלכה מהאריז"ל –

כה ראה שעת רצון על זהר ח"ב ר, א; תו"א כו, ג ובכ"ד.

כו ראה תו"א (למהר"מ פאפירש) פרשת בא עה"פ "ולטוטפות בין עיניך".

את יום השבת לקדשו"¹³, עיי"ש. שמצותה בכל יום [שכל יום בשבוע יש מצות "זכור את יום השבת לקדשו". מי זכר את שבת בכל יום? שמא¹⁴. באמת יש אומרים¹⁵ שהלכה כשמאי, לא כהלל שנקט "ברוך ה' יום יום"].

איפה כתובות הזכירות אצלנו? בסוף התפלה, שש זכירות. בקדושת לוי כתובות עשר זכירות – העברנו הרבה שיעורים על הזכירות שם, בפרט על "זכירת ארץ ישראל"¹⁶, "זוכרת את הוי' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל"¹⁷ – אבל בהלכה כתובות שש¹⁸. נראה שהאריז"ל – היום מתועדים לכבודו – אומר רק ארבע. מה הקשר לקריאת שמע? בסוף התפלה נוהגים להזכיר בפה את כל שש הזכירות, אבל חידוש של האריז"ל – בעל ההילולא של היום – שראוי לזכור, במחשבה, את הזכירות בסוף ברכת "אהבת עולם", סמוך לקריאת שמע. הוא אומר שיש ארבע זכירות, ובעצם כאן, בברכת "אהבת עולם", האר"י מדבר רק על שלש – כי זכירת יציאת מצרים היא בפסוק האחרון של קריאת שמע.

כל הזכירות בהיכל אהבה

זו עוד סבה שהכל נמצא באותו היכל – בהיכל אהבה מופיעות כל הזכירות,

יט שמות כ, ח. זה לשון הרמב"ן שם:

כי זו מן המצוות שנצטוונו בו לזכרו תמיד בכל יום וזה פשוטו של מקרא... אבל זכור את יום השבת מצוה לזכרו תמיד בכל יום, כמו שפירשנו, אלא שכל מצות הזכירה במנין אחד בחשבון רמ"ח מצות שנצטוונו ודע זה.

כ ביצה טז, א. ובדברי הרמב"ן שם "שזהו מדרשו של שמאי הזקן (במכילתא דרשב"י) שפירש מצות זכור עד שלא תבא" ועיי"ש בהמשך דבריו.

כא ראה או"ז דיני ערב שבת יח (הובא בדרכי משה סימן רנ). וראה גם חת"ס, פתח עינים ושפ"א על הסוגיא.

כב ראה שיעורים בסוד ה' ח"ג פ"י (עמ' רל-רלא); שיעור כ"ו סיון ע"ב פ"א. ובכ"מ.

כג דברים ח, יח.

כד ראה גם מבוא לשש זכירות בסידור רבינו הזקן עם ציונים והערות להרה"ח לוי יצחק שי' ראסקין.

זו – זו מצוה לדעת כולם, לשמה תקנו את כל אמירת פרשת "ויאמר" בקריאת שמע^כ. את זכירת יציאת מצרים לא מזכיר כלל בהלכה הזו. מה עם מעשה העגל?

ומעשה העגל יש מי שאומר [המג"א מביא זאת]. שיזכור כשאומר [ליחדך] באהבה [שם את "ליחדך" בסוגריים כדי 'לסמן' איזה "באהבה" מדובר. מי שמתפלל נוסח חב"ד לא מבין – חושב שטעות, שצריך להיות "ולאהבה"^{כז}, אבל כתב "ליחדך] באהבה". רואים שהוא מביא בשו"ע נוסח שלא כבסידור.]

אם כן, זכירת מעשה העגל היא במלה "באהבה" – האהבה השמינית, הנסתרת (שהופיעה בסוגריים ב"אוצר התפלות"). המלה הזו – כשאומרים או רק חושבים אותה – היא זכירת מעשה העגל. אם אומרים בפה, זוכרים את מעשה העגל במחשבה. אם איני אומר "באהבה" בפה, רק חושב אותה במודע, זכרון מעשה העגל עולה לרובד הטרומ-מודע. בכך שונה זכירת מעשה העגל משאר הזכירות כאן, כי אם איני אומר מלה זו ("וליחדך] באהבה") אין לי מקום לזכרון מעשה העגל במחשבה מודעת. איך הוא מסביר את הזכרון מ"באהבה"?

ולא באותה שעה שעשו את העגל שלא היה באהבה עם הקב"ה [יש כאן כמה "באהבה", למה אומר על מלה זו? יתכן כי קצת מיותרת, לכן לומדים ממנה משהו מיוחד. לפי מה שכותב כאן, עיקר חטא העגל הוא שאבדנו בו את אהבתנו לקב"ה – החטא, רוח השטות של החטא, שהאהבה נאבדת].

כח ברכות יב, ב (ובכ"ד).

כט עליה ציינו את דברי אדה"ז הללו במהדורות החדשות של סדור תהלת ה', וכ"כ בקצות השלחן יט, י.

קדם לו המגן אברהם, שאדמו"ר הזקן בדרך כלל פוסק כמותו^{כז}. איפה טוב לזכור? לקראת סוף ברכת "אהבת עולם":

שכשיאמר ובנו בחרת [מתי ה' בחר בנו? במתן תורה:] יזכור מתן תורה וקרבתנו להר סיני [גם מתן תורה. הוא לא כותב כאן מה לכוון ב"מלכנו". אך בשער הכוונות כותב שזו קבלת עול מלכות שמים, "נעשה ושמע". בכל המשפט "ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו מלכנו" צריך לזכור את מעמד הר סיני. כמובן, זהו דבר יסודי שבביל הילדים בחדר.]

לשמך הגדול מעשה עמלק שאין השם שלם עד שימחה זרעו [בשער הכוונות, "לשמך הגדול" שייך גם למעמד הר סיני וגם למחית עמלק. צריכים מחית זרעו של עמלק ואז השם יהיה שלם. כשאני אומר "לשמך הגדול" אני רוצה ששם ה' יהיה שלם וגדול. איך עושים זאת? מחית עמלק. בין "לשמך הגדול" לבין "להודות לך" כתוב "באהבה", שהוא לא מפרש כאן.]

להודות לך [מסביר שזו זכירת מרים. כותב משהו יפה, לפי האריז"ל:] הפה לא נברא אלא להודות ולא לדבר לשון הרע וזהו זכירת מעשה מרים [פירוש מפולפל].

[אחר כך הוא כבר עובר לשבת, שנזכרת בפרשה השלישית של קריאת שמע:] וזכרתם את כל מצות ה' זו היא שבת ששקולה כנגד כל המצות.

הוא אמר בתחלת ההלכה ארבעה דברים שמצוה לזכור, אבל טרם הסביר איפה מעשה העגל. מענינת החלוקה – אחרי שלשת הדברים שבסוף הברכה הוא קפץ לפרשת "ויאמר" ואמר את זכירת שבת. את זכירת יציאת מצרים הוא אפילו לא מזכיר בהלכה

כז ראה הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר (והנסמך שם הערה יח במהדורת קה"ת תשס"ג).

ארבע הזכירות בכתבי האריז"ל

רביעית לזכור יציאת מצרים [פשיטא, שבש"ע אדמו"ר הזקן אפילו לא הוזכר בהקשר הנ"ל. מה חסר כאן? זכירת שבת – שלפי הש"ע היא רק "יש אומרים" – ובעיקר זכירת מעשה העגל, אם אתה כותב את כולם, למה אתה משמיט את מעשה העגל? יכול להיות שמכאן אדה"ז הבין שלא צריך את המלה "באהבה" הנוספת בברכה, שמזכירה את מעשה העגל. משום מה זכירת מעשה העגל שונה משאר הזכירות¹⁷].

ארבע הזכירות במעגל השנה

כעת מסביר למה יש ארבע זכירות על דרך הקבלה. קבלה היא לשון הקבלה כידוע¹⁸ – צריך להקביל בין דברים. מערכת של ארבעה דברים חייבת להקביל לעוד רביעיות, כמו השיחה הידועה של הרב¹⁹ על חמשה קולות של מתן תורה שכל שני דברים-מערכות באותו מספר מקבילים. בנגלה לא צריך זאת, אבל אם אתה מקובל – כמו האריז"ל – כשיש ארבעה דברים אתה חייב להקביל אותם למשה:

והנה ארבע זכירות אלו כנגדם ארבעה ימים טובים שיש בשנה [יש ארבעה חגים, ימים טובים, בתורה – כנגד ארבע הזכירות. כבר הרווחנו משהו יפהפה, שכאן – בהיכל האהבה – אני גם עושה מעגל שנה בהתבוננות, חוגג

6120, י"פ ברית וכו', שבת, כפולת 13, זך פעמים הוי', ועוד 5418, כפולת 7, סג פעמים אלהים, ודוק. בהקבלת שש הזכירות לו"ק ישנה שיטה שזכירת עמלק בנצח וזכירת מרים בהוד, שתי רגלים ההולכות בדרך.

לד גם בנוסח שש הזכירות שבסידור מעשה העגל הוא ה'סתום' ביותר – הוא לא מפורש בלשון הפסוק, שאותו עצמו מקצרים (וראה אג"ק ח"ב ע' ג: "מה שאין גומרים הפסוק דדברים ט, ז) באמירת הזכירות יש לומר שהוא כדי למעט בגנות של ישראל").

לה ראה הקדמת סוד ה' ליראיו הערה סו ובהרחבה יותר בשיעורים בסוד ה' ח"א עמ' גג ו-רעח. ובכ"מ.

לו לקו"ש ח"א עמ' 107.

ראינו משהו חשוב בהלכה. עכשיו נפתח את האריז"ל – הכי מענין, שייך להיום – שהוא המקור לכל הענין. בכתבי האריז"ל משמיט את זכרון מעשה העגל, ויתכן שלכן אדמו"ר הזקן קבע שלא לומר מלה זו ("וליחדך [באהבה]). כאן מתחיל בהלכה שיש ארבע מצוות זכירה ודאי – כי כך לפי הנגלה, הרמב"ן ממנו לומדים את כל הזכירות. נסתכל בספר הכוונות – שבמחשב נקרא 'ספר כוונות ישן' – שמקביל גם לפרי עץ חיים וגם לשער הכוונות, מרבי חיים ויטאל:

ונחזור אל הענין, כי הלא ארבע זכירות הם [יש אצלו רק ארבע זכירות]. והם:

זכירת מתן תורה, כמ"ש זכור יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב וכו' [מישהו זוכר פסוק כזה? אין כזה פסוק – הוא מוסיף ללשון הפסוק את תבת "זכור"]. פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך [הוא שם את החלק הראשון של הפסוק הקודם בסוף, כאילו כתוב 'זכור יום... פן תשכח'].

שנית זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך. שלישית זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך [בשתי זכירות אלו הוא מדגיש את המלה "בדרך", כנראה יש קשר ביניהן בענין ה"בדרך". בשתייהן כתוב "בדרך בצאתכם ממצרים": "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים"²⁰ "זכור את אשר עשה הוי' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים"²¹. גם ארבע התבות הראשונות, "זכור את אשר עשה", "משותפות לשני הפסוקים"²²].

ל דברים ד, (הפסוק הקודם מתחיל "רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים...").

לא דברים כה, יז.

לב שם כד, ט.

לג שתי התבות הנתרות בזכירת עמלק, "לך עמלק" = מרים! וביחד עם שלש התבות הנתרות בזכירת מרים, "הוי' אלהיך למרים" = שבת, רמז לזכירת שבת! שני הפסוקים =

ש"ראויין כל ישראל לישיב בסוכה אחת"⁷⁷ – אם יושבים אכן כולם יחד ניצלים מעמלק. מהו עמלק ברוחניות? ספקות⁷⁸. איני יודע אם כתוב בחסידות, אבל צריך לומר שסוכה היא סגולה להנצל מספקות כל השנה. כשאני אומר "לשמך הגדול" אני נמצא בסוכה ומנענע את הלולב.], הרי שלשה [זו שלישיה פשוטה – שלשת הרגלים. מה נשאר? מרים].

אצלו יש רק ארבע זכירות, בכוונה. מה נעשה עם מרים, מאיפה לומדים אותה? יש הרבה כוונות איך לסדר את שש הזכירות. איזו מדה היא זכירת מרים (שמכוונים ב"להודות לך") לפי הסדר? הוד. כתוב בפירוש ששלשת החגים הם חסד-גבורה-תפארת⁷⁹. נשארתי זכירת מרים, איזה חג מדאורייתא נשאר? [יום כפור]. תיכף הוא יסביר שיום כפור לא נחשב חג אלא שבת, "שבת שבתון"⁸⁰ – הזכירות הן דווקא כנגד החגים. לכן באמת הוא לא כולל את זכירת השבת כאחת הזכירות. תיכף נסביר יותר. איזה חג נשאר? רק ראש השנה⁸¹. חייבים לומר שזכירת מרים היא כנגד ראש השנה:

עוד יש יום טוב אחד והוא ר"ה, כנגד מרים שדברה דלטוריא על משה רבינו ע"ה. וכבר ידעת כי מרים סוד הדינין והמררות, כי מרים בגי' פ"ד מנצפ"ך ועם ה' אותיות כפולות [מנצפ"ך הן פשוטות וסופיות]. הרי ר"ץ כמנין מרים [כאן יצאנו ידי חובת כוונה כדרך האריז"ל – עם מספרים ושמות. הוא אומר שעיקר מרים הוא **מרים** שעולה **פר** דינים, והי- היינו מספר האותיות, כי **מנצפ"ך** הן אותיות כפולות, וביחד עולה **מרים**].

לט סוכה כז, ב.

מ ראה הוספות לכש"ט (קה"ח, הוצאה שלישית) אות קיח.

מא זהר ח"ג רנז, ב.

מב ויקרא כג, לב.

מג בזהר הנ"ל (ח"ג רנז, ב) מפורש שראש השנה כנגד המלכות – ארבע רגלי המרכבה, חסד-גבורה-תפארת-מלכות.

את כל החגים של התורה, תוך כדי שאני זוכר את הזכירות של התורה. איך?]:

יציאת מצרים [בסוף "ויאמר"]. כנגד פסח [אני חושב על פסח, חווה את פסח. ההקבלה הזו מאד יפה – רק זכירה היא משהו שכלי, אבל ההקבלה לחגים הופכת אותה לחוויה. חג הוא חוויה – עושה שגם אזכור אותו, וגם עושה את הזכירה ממשיית. עכשיו אני יושב בליל הסדר, בכלל – אני נמצא במצרים ויוצא. זו חגיגה, חגיגת יציאת מצרים – אני עושה פסח כשאני זוכר את יציאת מצרים. כך צריך להיות בכל יום, פעמיים בכל יום].

ומתן תורה כנגד שבועות [ברור. כשאני אומר "וקרבנו מלכנו" צריך לחשוב על חוויה של חג שבועות, לדוגמה עוגת גבינה...]. [מה לגבי עמלק? (פורים). פורים הוא דרבנן, וכאן מדבר על חגים מן התורה. ברור שחווית יציאת מצרים היא פסח וחווית מתן תורה היא שבועות. מה לגבי עמלק, איפה הוא נמצא?] ועמלק כנגד סוכות [אצלו סוכות ושמיני עצרת יחד. הסדר שלו גם מסביר איך אדמו"ר הזקן סידר את אמירת הזכירות בסידור – יציאת מצרים, מתן תורה ומחית עמלק. אני מבין שמתן תורה בא אחרי יציאת מצרים, אבל למה עמלק אחרי מתן תורה? לפי הסדר הזמנים עמלק בא לפני מתן תורה – "אשר קרך בדרך"⁸², בדרך הליכתכם מיציאת מצרים להר סיני לקבלת התורה. כנראה הוא מסדר יציאת מצרים, מתן תורה ועמלק לפי האר"י הקדוש, כי הם כנגד פסח-שבועות-סוכות]. כנודע שלא היה עמלק אלא אותם שאין הענן קולטן [עמלק נלחם רק באלה שענני הכבוד פלט אותם, שלא היו ראויים לחסות תחת ענני הכבוד⁸³. כתוב

לו דברים כה, יח.

לח פרקי דרבי אליעזר פמ"ג.

יצאת מצרים

"אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים"

פסח

חסד

מתן תורה

"ובנו בחרת... וקרבתנו מלכנו"

שבועות

גבורה

מעשה עמלק

"לשמך הגדול"

סוכות

תפארת

מעשה מרים

"להודות לך"

ראש השנה

מלכות

ואמנם בר"ה הדינין מתעוררין ["מינה דינין מתערין"¹⁰⁷ מצד חיצוניות אמא. התעוררות הדינים בראש השנה, לכן הוא יום הדין.] גם כן [כמו מרים, לכן היא כנגד ראש השנה. סימן שראש השנה, עם תקיעת השופר, "מצות היום בשופר"¹⁰⁸, הוא תיקון מרים – לפי כוונה זו באריז"ל. לפי חז"ל¹⁰⁹ יוכבד ומרים הן שפחה ופועה כאשר פועה יוצאת מה-פ של שפחה כנודע, נמצא שהשופר של ראש השנה רומז לאם ולבת.].

ו[רק]אלו הארבעה מועדים שבשנה, כי יום כפור הוא שבת שבתון ואינו יום טוב, וחנוכה ופורים אינם ימים טובים, כי לא הוזכרו בתורה [מענין שלא כותב שהם מדרבנן, אלא רק שלא הוזכרו בפירוש בתורה. בשער הכוונות כן כתוב שהם מדרבנן אך בפרי עץ חיים כתוב כמו כאן שלא הוזכרו בתורה. מתאים לשיטת הבה"ג, שאומר שאלה מצוות דאורייתא – רק לא הוזכרו בפירוש בתורה. אם הייתי כולל את פורים, ברור, כמו שאמרו קודם, שהוא היה צריך להיות כנגד עמלק. עכשיו, כשהקבלתי את עמלק לסוכות, גם אומר לי שכנראה יש קשר בין סוכות לפורים. לפי בית שמאי יש קשר בין סוכות לחנוכה – "פוחת והולך" כמו שהפרים מתמעטים והולכים¹¹⁰. כאן יוצא שיש קשר בין סוכות לפורים. מה שתי השמחות הכי גדולות בשנה? "זמן שמחתנו", שכולל גם שמחת תורה, ופורים – הולכים יחד מצד השמחה שבהם (והרי "אין שמחה כהתרת הספקות"¹¹¹ – מחית העמלק-הספק).].

ולסיכום:

זו כוונה יפה מאד, שאין בה חטא העגל בכלל. לפי סדר שש הזכירות (כנגד ו"ק כסדרם), איפה חטא העגל? בנצח. לפעמים אנחנו עושים סדר אחר, אבל זהו הסדר הפשוט, שגם יוצא מפורש כאן מהכוונה. נצח והוד כאן הם חטא הכלל וחטא הפרט – פרט חשוב ביותר, מרים הנביאה. יתכן שהוא לא רוצה שנוזכור את חטא כלל ישראל – לא מזכירים חטא על הכלל. ועוד, יתכן שהוא סובר שאין מצות לזכור את מעשה העגל בכל יום, כמו שכתוב בפירוש על השאר (באר"י). את חטא הפרט, חטא מרים הנביאה, כן מזכירים, ומצוה לזכור בכל יום. מרים מקבלת כאן את המקום הכי מכובד – בראש השנה יש בו משהו יותר מכובד מכל החגים, בנוסף להיותו "יום הזכרון", שייך לכל נושא הזכרון כאן. כל החגים הם "זכר ליציאת מצרים", אבל רק ר"ה נקרא "הזכרון". יש משהו במרים שהיא "הזכרון", ב-ה הידיעה, לפי האריז"ל.

מד ראה זהר ח"א קנא, א; ע"ח ש"ג (אריך אנפין) פ"ה; שם ש"ד (או"א) פ"ב.

מה ר"ה פ"ג מ"ג.

מו סוטה יא, ב.

מז שבת כא, ב.

מח מצו"ד למשלי טו, ל.

של שמאי, הרמב"ן אומר שבזה גם הלל יסכים עם דרשתו). אנחנו זוכרים את שבת כל יום בשיר של יום – "היום יום... בשבת". תלמיד חכם צריך להיות שבת כל השבוע. צריך גם עונג שבת וגם שמחת החג.

ג. הקבלת האהבות לספירות

נאמר עוד משהו, תוספת יוקר בשבע-שמונה האהבות: בקריאת שמע יש עוד שתי אהבות, "ואהבת... לאהבה", כך שיש סה"כ בהיכל האהבה 9 או 10 אהבות.

זהו דבר חשוב, בלי הגימטריא, עוד סימן טוב למה טוב שיש שבע אהבות – הרי "כל השביעין חביבין"⁷¹. זו בעצם ההתבוננות הראשונה, אם ראית כאן שבע אהבות – איך אני מקביל אותן לשבע המדות? אם ההקבלה יוצאת טוב, היא כבר 'אישור' לשבע אהבות דווקא. איך אומרים בקבלה שיש אהבה בכל מקום, בכל קצה מהו"ק? "יומא דאזיל עם כולה יומין"⁷² – החסד-האהבה מתפשט בכל הימים, כפי שקורה כאן בברכת אהבה.

חסד וגבורה: "אהבת עולם אהבתנו"

שתי האהבות הראשונות הולכות יחד – "אהבת עולם אהבתנו". אמרנו שיש רמז ש"אהבת עולם אהבתנו" שתיהן 'אהבת'. אך עוד קודם, חיבורן הוא על פי פשט, לפי הפסוק "אהבת עולם אהבתך על כן משכתך חסד", פסוק בירמיהו⁷³. הביטוי הוא "אהבת עולם אהבתך" – אין משהו דומה לגבי "אהבה רבה" (ביטוי שכלל לא מופיע בתנ"ך). מהי "אהבת עולם" שם בפשט? אהבה נצחית, לא מלשון עולמות אלא מלשון נצחיות. לכן כתוב

זכירות שבת ושבת שבתון

למה הוא לא כותב את זכירת שבת? אמרנו שעל פי נגלה אולי רק כי "יש אומרים", אבל לפי שיטתו גופא – למה לא כותב שבת? כי הזכירות אצלו הן מצוות חגיגה, חגים, לא שבתות – לכן לא כלל את יום כיפור, כי הוא שבת שבתון ומדבר רק על חויה חגיגית, כפי שכותב בפירושו. איך יודעים שגם ראש השנה הוא חויה חגיגית? כתוב בו "אכלו משמנים ושתו ממתקים... כי חדות הוי' היא מעצכם"⁷⁴ – ראש השנה הוא חג שצריך לשמוח בו, "ושמחת בחגך"⁷⁵. אבל יום כיפור הוא שבת שבת היא עונג – בפשט, לפי הבבלי, היא לא שמחה. לפי הספרי⁷⁶ יש גם שמחה בשבת. אם הייתי כן כולל את מעשה העגל הוא היה כנגד יום כיפור – בו נתכפר חטא העגל, "סלחתי כדברך"⁷⁷. בעצם, הוא השאיר את שתי השבתות – חטא העגל כנגד "שבת שבתון", שמתקן אותו, וזכירת שבת כנגד שבת, כפשוט. כך יש לנו מבנה מושלם, שגם מסביר את סדר הזכירות. הכל בזכות רבינו האריז"ל, שזכותו יגן עלינו שנזכור – קודם כל שנזכור להיות בני אדם (דהיינו יהודים – "אתם קרויים 'אדם'⁷⁸), ונזכור להיות חסידים, ונזכור להיות מלמדים טובים בחיידר, ונזכור עוד כמה דברים טובים, נזכור להיות שלוחים ותלמידים טובים. צריך שש זכירות, לזכור ששה דברים. עד כאן, לחיים לחיים.

[את שבת צריך לזכור בשבת, לא?] שמאי היה זוכר כל השבוע – כל יום הכין לשבת. הרמב"ן פוסק שיש מצוה לזכור את יום השבת בכל יום (אף על פי שאין הלכה כמנהגו

מט נחמיה ח, י.

נ דברים טז, יד.

נא בהעלתך יט.

נב במדבר יד, כ.

נג יבמות סא, א; זהר ח"ב פ, א.

נד ויקרא רבה כט, ט.

נה ראה זהר ח"ג קג, א-ב; קצא, א; ע"ח שכ"ה (דרוש הצלם) דרוש ב.

נו ירמיה לא, ב.

צמד, נצח והוד. אבל עוד לפני הצמד בא "ויחד לבבנו לאהבה וליראה" – המיוחד כאן שאהבה ויראה הולכות יחד, חויה שלהן יחד. איפה יכול להיות? הרי אהבה היא חסד ויראה היא גבורה. איפה הן מתייחדות? תפארת כבר יש לנו. בתפארת האהבה והיראה מתמזגות, לא מתייחדות. תפארת היא כמו תמונה רב-גונית, בה כל הגוונים השונים מתמזגים יפה. אבל איפה הגוונים מתייחדים ממש, נעשים אחד? דווקא ביסוד.

מה הכוונה בקבלה של האות ש? שלשת הראשים של ה-ש הם שלשה קוים שיורדים ונעשים נקודה אחת למטה – זו ה-ש של שם ש-די, כמבואר באריז"ל⁹⁷. שם ש-די הוא השם של היסוד, ובו הכל מתכלל ומתאחד ממש. יש קוים שהולכים ישר – החידה של המתמטיקה היא האם קוים מקבילים פעם יפגשו? אצל צדיק אמת, "זכאי קשוט", כן – באות-ברית-קדש הקוים המקבילים מתחברים, מתייחדים. היסוד במדות הלב הוא כנגד הדעת, שפנימיותה יחוד – יחוד אהבה ויראה הוא הנקודה התחתונה של האות ש, ה-ש של שם ש-די. לכן ה"יחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך" היא האהבה של היסוד, של הברית, ה"צדיק יסוד עולם"⁹⁸.

מתי מכוונים שהיסוד יהיה לפני נצח והוד? בשיעור הקומה של הגוף – היסוד הוא אות ברית קדש ונו"ה הן הרגלים, המתפשטות למטה מן היסוד. הרבה פעמים הרגלים הן "לבר מגופא"⁹⁹, והיסוד הוא חלק מהגופא – "גופא ובריתא חשבינן חד"¹⁰⁰.

בחסידות¹⁰¹ שיש משהו ב"אהבת עולם" שיותר מ"אהבה רבה". האריז"ל כותב ש"אהבה רבה" באצילות ו"אהבת עולם" בבריאה, אבל יש גם פירוש בחסידות ש"אהבת עולם" למעלה מ"אהבה רבה" כי היא אהבה נצחית, אהבה גם מצד ה'.

אם ההקבלה היא לפי הסדר, "אהבת עולם אהבתנו"¹⁰² הן חסד וגבורה. כתוב¹⁰³ ש"אהבת עולם" היא אברהם, היא הפתיחה – "הכל הולך אחר הפתיחה"¹⁰⁴, החסד, "חסד לאברהם"¹⁰⁵ שקרא "בשם הוי' אל עולם"¹⁰⁶, "אהבת עולם".

"אהבתנו" צריכה להיות הגבורה שמשלימה את החסד. למה? הרבה פעמים היחס של חסד וגבורה, במיוחד כשהכל בתכלית הקדושה, שהגבורה מרכזת וממקדת את האהבה. צמצום הוא ריכוז ומיקוד על משהו – האוהב אוהב את כולם, כטבע האהבה של אברהם אבינו, שאוהב את כולם בשוה, אבל מיקוד האהבה הוא כבר גבורה. צמד – "אהבת עולם אהבתנו", "אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד", הגבורה ממקדת את החסד.

תפארת: "תלמוד תורתך באהבה"¹⁰⁷
הזוג הראשון מתאים, אבל צריך כמה שהם ממש 'בול'. השלישי – "תלמוד תורתך באהבה" – הוא 'בול', התפארת היא עמוד התורה¹⁰⁸, מתן תורה, אהבה שהולכת עם התורה.

יסוד: "ויחד לבבנו לאהבה וליראה"¹⁰⁹
אחר כך צריכות להיות שתי אהבות שהן

נד לקו"ת במדבר ט, ד ובכ"ד (עפ"י תנבד"א פ"ו).

נח לקו"ת בהעלתך (לא, א), ובכ"מ.

נט ע"פ פרקי דרבי אליעזר פמ"ב.

ס מיכה ז, כ.

סא בראשית כא, לג.

סב זהר ח"ב קיז, ב. ובכ"מ.

סג ע"ח של"ה (הירח) פ"ג; של"ט (מ"נ ומ"ד) דרוש ה. ובכ"מ.

סד משלי, כה.

סה זהר ח"ב קי, ב; רכז, א; ע"ח שט"ז (הולדת או"א וזו"ן) פ"ד; שעה"כ דרושי סדר שבת דרוש א, ובכ"ד.

סו זהר ח"ג רכג, ב ובכ"ד; ע"ח של"א (פרצופי זו"ן) פ"ג.

יש כבר את כל השבע, מה יהיה ה"באהבה" בסוף? אמרנו ששרש כל האהבות כאן הוא בדעת. כנראה שחוזר לדעת (מקור כח הבחירה^ט), שהיא ה"מפתחא דכליל שית"^ט וגם את השבע^ט.

אך יש דרך עוד יותר טובה בכתבי האריז"ל להסביר זאת: ביסוד יש גם את עטרת היסוד, כאשר מונים את הז"ת רק של ז"א. אם חתימת הברכה היא המלכות עצמה, מה שנקרא "פרצוף רחל", אז "ולאהבה את שמך" יהיה עטרת היסוד. הרבה פעמים מחלקים בין היסוד לעטרת היסוד, המלכות דז"א. כמו בשבעת המינים של סוכות, שהזכרנו קודם – שלשה הדסים חג"ת, שתי ערבות נו"ה, לולב אחד יסוד, אך אתרוג אינו מלכות אלא עטרת היסוד^ט, לא המלכות עצמה אלא מלכות דז"א. איפה המלכות ממש? הלב שלי, הגברא – אני מביא את כל המינים אל הלב, למלכות. האתרוג הוא המלכות דז"א, עטרת היסוד. כך אפשר לכוון גם כאן.

חכמה ובינה: "ואהבת" ו"לאהבה" בקריאת שמע יש לי עוד שתי אהבות, "ואהבת" בפרשה ראשונה ו"לאהבה" בפרשה שניה. איפה אשים אותן? כעת עשינו הקבלה, שיש פה שבע מדות, ואולי גם דעת. מה צריכות להיות שתי אהבות קריאת שמע, שכבר משלימות לתשע או לעשר? חכמה ובינה, "תרין ריעין"^ט. יש פה שתי פרשיות – מתאים? הפרשה הראשונה היא יחסית חכמה, "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד"^ט – "אחד

לכן הרבה פעמים, לפי שיעור הקומה של האדם, מכוונים חסד-גבורה-תפארת-יסוד. בנשמות הכלליות היינו אברהם-יצחק-יעקב-יוסף – יוסף היה לפני משה ואהרן. לכן יש סדר באושפיזין – דווקא לפי הזהר^ט – בו מקדימים את יוסף. אם כן, "ויחד לבבנו לאהבה וליראה" היינו היסוד.

נצח והוד: "וקרבנו... באהבה" ו"להודות... ולאהבה"

מה הנצח וההוד שאחריו? לפי הנוסח שלנו, שיש שבע אהבות, הנצח צריך להיות "וקרבנו מלכנו לשמך הגדול באהבה... להודות לך ולייחדך ולאהבה את שמך". ברור ש"לאהבה את שמך" ממשיך את "להודות לך" – ההוד. גם אם נוספת "באהבה" אחרי "ולייחדך" היא תהיה ההוד, באותו הגיון. "לשמך הגדול" היה מחית עמלק – מתאים לשים את ה"באהבה" שם כנגד הנצח, צריך לנצח אותו (וכנ"ל שיש שיטה שזכירת עמלק כנגד הנצח). [ואז שמואל אמר "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם וגו'^ט]. יפה, הולך על עמלק. אם "ולייחדך באהבה" הוא הוד – ולפי זה הוא תיקון העגל. קודם אמרנו שמרים כנגד ההוד. כאן האהבה של ההוד הוא כנגד חטא העגל – נצחון עמלק ב"נצח ישראל" ו"הודי נהפך עלי למשחית" בחטא העגל.

עטרת היסוד ומלכות: "ולאהבה את שמך... הבוחר בעמו ישראל באהבה" לפי שמונה אהבות, מה יהיה "ולאהבה את שמך"? יסוד כבר יש לנו – חסרה מלכות. מתאים ל"שמך" – סתם שם הוא מלכות. מה נשאר לנו? "הבוחר בעמו ישראל באהבה".

סז זחר ח"א (השמות) רסא, א (וראה ח"ג שב, א; ז"ח מדרש הנעלם ז, ב).
סח ש"א טו, כט.

טז ראה ספר הנפש פ"ז.

ע זחר ח"ב קעז, א.

עא מילוי דעת – דלת עין תו – עולה מלכות.

עב פע"ח שער הלולב פ"ג.

עג ראה זחר ח"ג רצ, ב; זחר ח"א קכג, א.

עד דברים ו, ד.

בינה   **חכמה**
 "לאהבה"   "ואהבת"

גבורה   **חסד**
 "אהבתנו"   "אהבת עולם"

תפארת
 "תלמוד תורתך באהבה"

יסוד
 "לאהבה וליראה את שמך"

הוד   **נצח**
 "להודות..."   "וקרבתנו..."
 "ולאהבה"   "באהבה"

מלכות
 "הבוחר בעמו ישראל באהבה"

לחיים לחיים, שתהיה הרבה אהבה.

האמת "שורה בחכמה"^ה. אף שכתוב "שמע ישראל" (ושמיעה היא בבינה), הפנימיות היא "שאו מרום עיניכם"^ו – בחינת ראייה-חכמה. הפרשה השניה היא "לאהבה וגו'" – היחס בין שתי הפרשיות הוא שהפרשה הראשונה היא "עושין רצונו של מקום" והשניה "אין עושין"^ז ושם מוזכר דינים, יחסית בינה ביחס לחכמה, ד"מינה דינין מתערין". יש פה מוחין ומדות – עוד סימן שהכל היכל אחד, היכל האהבה. ולסיכום (כפי נוסחנו^ח):

עה ראה תניא פל"ה בהגהה.
 עו ישעיה מ, כו. לוח "היום יום" י"ט חשון.
 עז ברכות לה, ב. ראה מהרש"א חדא"ג ד"ה "שנאמר ואספת דגנך".
 עח בתוספת האהבה השמינית הנסתרת, ולפי שני ההסברים השונים לעיל, היה ניתן לצייר עוד שני פרצופים – ודוק.

ניגון | ה' תמוז תשע"ט 433

מהיר

5

9

13

רבי שלמה מקרלין – אמונה, בטחון וצדקה

שיעור אמונה ובטחון (25) ח"א

קיצור מהלך השיעור

במסגרת השיעורים לבנות תיכון יעלת חן נלמד המאמר "אמונה ובטחון" מתוך הספר לב לדעת. השיעור שלפנינו – שכאן נדפס חלקו הראשון – חורג מהסדר הרגיל, לכבוד יום ההילולא של הרה"ק רבי שלמה מקרלין זי"ע. ככלל, בלימוד המאמר על הסדר עוסקים בעיקר בחזון של "להביא לימות המשיח". לעומת זאת, השיעור הנוכחי עוסק בביטוי המעשי והיום-יומי של אמונה ובטחון – נתינת צדקה והתמסרות בלתי-מוגבלת להיטיב לזולת, בגשמיות וברוחניות.

הפרק הראשון – שעדיין לא עוסק בנושא העיקרי – יוצא מנקודת מחלוקת בדרך ההנהגה בין בעל ההילולא, רבי שלמה מקרלין, ואדמו"ר הזקן. מתוך כך הוא מסביר את ההבדלים בין גישות שונות בחסידות ל"צדיק באמונתו יחיה" – פעולת הצדיק (השייך לעולם האצילות) להחיות את חסידיו (שבעולמות בי"ע).

פרק שני מסביר שהביטוי המעשי העיקרי של אמונה ובטחון הוא צדקה – דבר המתבטא בדמותו של אברהם אבינו, 'גבור' האמונה והבטחון.

פרק שלישי עוסק בסיפור המפורסם על מקור פרנסת רבי שלמה מקרלין בשני "כי" (שתי פרות, באידיש) – "כי בו ישמח לבנו, כי בשם קדשו בטחנו" – ועל כך שבדורות הבאים נזקקים לשני "כי" נמוכים יותר, "חסדי הוי' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו". על הפסוק של הדורות הנמוכים ישנה אגרת קדש של אדמו"ר הזקן, העוסקת בכך שעל בעל תשובה לתת צדקה לפני ולפנים משורת הדין. האגרת נלמדה בפנים בחלקו השני של השיעור – שיפורסם בהמשך בע"ה – אך נקודתה העיקרית מתוכה כבר מוזכרת ומתבארת כאן.

פרק רביעי מביא סיפורים נוספים להמחיש את מדת הצדקה של רבי שלמה מקרלין, כשבתוך הדברים עולה דירוג של כל מדרגות עבודת ה' – מרשע גמור ועד לבעל תשובה גמור בו תלויה הגאולה – על פי אחוזי הצדקה שנותן האדם.

נזכיר שניתן לבקש את כל שיעורי אמונה ובטחון במייל itiel@pnimi.org.il

אחד מגדולי החסידות, רבי שלמה מקרלין.
הוא נהרג על קידוש ה' וצדיקי אותו דור אמרו

א. פירושי "צדיק באמונתו יחיה"
בקר טוב לכולן. היום יש משהו מיוחד,
לכן נעשה משהו מיוחד. היום יארציט של

א כ"ב-כ"ג תמוז הם הילולות רבי שלמה מקרלין והרמ"ק.
שלמה-משה = י"פ חסד. שלמה אותיות למשה.

נרשם ע"י איטיאל גלעדי. לא מוגה. כ"ב תמוז ע"ט – כפר
חב"ד.

על שני הדברים הראשונים. נמצא שהחילוק המהותי ביותר בין שתי השיטות הוא לגבי הדבר השלישי.

שלשה פירושים ב"צדיק באמונתו יחיה"

בעצם, יש שלש אפשרויות לפרש את "צדיק באמונתו יחיה":

אדמו"ר הזקן פירש שצריך "עבודה בכח עצמו", כאשר הרבי הוא המדריך – צריך בטול והתקשרות לרבי, המלוה אותך כדי שתזכה לעבוד את ה' בכח עצמך. הרבי מלוה על דרך "הפעם ילוה אישי אלי" – כמו שחסידים אמרו¹ שאם שלמה המלך (אולי רומז גם לרבי שלמה מקרלין) היה חסיד הוא היה כותב את שיר השירים על היחס בין רבי לחסיד, שהוא ה"לוה אישי אלי".

גם בנשיאת הרבי את הצאן, "צדיק באמונתו יחיה", כפירוש רבי שלמה מקרלין, יש שתי בחינות:

יש בחינה שהרבי מאמין, ובאמונתו מחיה את כולם – אמונת הצדיק היא מקור בלתי נדלה של חיים להחיות.

אבל אפשר לקרוא בצורה מחודשת – יתכן שמופיע באיזה מקום – ש"באמונתו" היינו האמונה שלנו בצדיק, וכשאני נותן בצדיק את כל האמון שלי אני נותן לו כח להחיות אותי. זהו פירוש ממוצע – אם לא אתן את האמון שלי בו הוא לא יוכל להחיות אותי, כך שנדרשת גם עבודה מסוימת שלי.

ארבעה סוגי עבודה כנגד עולמות אבי"ע

שלשת הפירושים מכוונים כנגד עולמות בריאה-יצירה-עשיה:

שיטת חב"ד, שייסד אדמו"ר הזקן, היא

שהוא משיח בן יוסף². הקוזאק שהרג אותו ירה בו ב"ז תמוז – שהיה שבת, כמו השנה – והוא חי עד יום חמישי, עד היום, ההילולא שלו. אפילו שם אותו קוזאק שירה בו – בשעת תפלת שחרית של שבת – היה ארמילוס, בדיוק השם של מי שיהרוג את משיח בן יוסף, כפי שכתוב³.

מחלוקת אדמו"ר הזקן ורבי שלמה מקרלין

לפני שנגיע לנושא שלנו – אמונה ובטחון – נפתח בענין היחס שבין שיטת אדמו"ר הזקן לשיטת רבי שלמה מקרלין:

אחרי הסתלקות המגיד חלקו תלמידיו את העולם ביניהם. אדמו"ר הזקן קבל את רוסיה וליטא ורבי שלמה מקרלין את פולין, אע"פ שהיה גם בליטא. הוא רצה להתיישב בעיר על הגבול – כדי שלא יחרוג מההסכם, אבל גם יהיה שייך לליטא, ממנה בא במקור – ובקש את רשות אדמו"ר הזקן, שהתנה שלשה תנאים: שלא יבזה את הלומדים, שלא יבזה את הפרומקייט של היהודים הפשוטים ושלא יאמר שהצדיק נושא את הצאן. הוא הסכים לשני התנאים הראשונים ולדבר השלישי לא הסכים⁴. יש מקומות⁵ שכתוב בהם שהמחלוקת היתה על "וצדיק באמונתו יחיה" ("בא חבוקק והעמידן על אחת") – יחיה אחרים או יחיה בעצמו ("עבודה בכח עצמו"). כמובן, היות שלא יצא בפועל הוא לא חזר בו משלשת הדברים, אבל היה מוכן לוותר

ב ראה כתבי ר"י שו"ב, ר"ש מקארלין אות לח. שמע שלמה ח"ב אות ב ואותיות פ-פא.

ג ראה ת"י לישעיה יא, ד; פע"ח שער העמידה פ"ט ועוד.
ד ראה לקו"ח ד"א קמא, ב (מהדורת לשה"ק – עמ' 198-199) ובכ"ד.

ה ראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ג (סעיף ט).

ו חבוקק ב, ד.

ז מכות כד, א.

ח בראשית כט, לד.

ט לקו"ד עמ' 1085 (מהדורת לשה"ק).

מאמינים ברבי, ואמונתם נותנת לו כח להחיות אותם – היא ממש עולם היצירה, "חסיד שמח" (כידוע אצלנו¹) שיש ארבעה סוגי נשמות, כנגד אבי"ע, השקולים בשקל הקדש: **צדיק יסוד עולם, יודע ספר, חסיד שמח, יהודי פשוט**).

לפי ההסבר הזה – על פי מבנה ברור של שלשת העולמות – כל הפירושים נכונים. חב"ד לא שוללת את שני העולמות התחתונים, אלא רק שואפת לכך שהרבי יביא אותך להיות 'משכיל' ו'עובד' מכח עצמך. מתאים לסיפור² שפעם אדמו"ר הזקן אמר ש"לסבא [הבעש"ט] והאבא [המגיד] היו ששים גיבורים ולי אין", ואז אדמו"ר האמצעי אמר – אבא, גם לך יש, ומנה אותם. אצל הבעש"ט ואצל המגיד היו אלה תלמידים שהפכו לצדיקי עולם, ואצל אדמו"ר הזקן היינו גדולי חסידיו – כגון רבי בנימין קלעצקער, שיש לו גילוי היחידה שבנפש בזמן התפלה וכו" – אלו שהוא לווה אותם להיות עובדי ה' בפני עצמם.

כמובן, הצדיק עצמו הוא עולם האצילות. חצר ליובאוויטש אמורה להיות עולם הבריאה וחצר החסידות הכללית עולם היצירה, אבל הצדיק האמתי מגיע גם לעשיה – "אצילות איז אויך דא"³, הרבי מגיע עד לשם, להחיות את הנשמות הרחוקות ביותר על ידי אמונתו בהן. ולסיכום:

אצילות עבודת הצדיק

בריאה עבודה ככח עצמו בלווי הצדיק

יצירה חיות על ידי האמונה בצדיק

עשיה הצדיק מחיה מעצמו

כנגד עולם הבריאה, והרבה צדיקים – כמו החוזה מלובלין – לא אהבו או לא לגמרי הבינו שיטה זו כי על עולם הבריאה נאמר "בורא חשך" (החוזה התלונן בפני הבארדיטשובר, מחותנו של אדה"ז, שספר התניא עושה לו חשך בעינים, והוא השיב לו שזאת משום שספר התניא הוא מעולם הבריאה, עולם השכל, "בורא חשך", בעוד שדרך החוזה היא בחינת "יוצר אור" של עולם היצירה, עולם הרגש⁴). האפטר-רב ממש התנגד לדרך ההשכלה של דרושי חב"ד, וצדיקים אחרים – דוגמת רבי מרדכי מטשרנוביל – טענו שבחב"ד מרבים בכך יותר מדי (ואפילו הקדושת לוי טען שאדמו"ר האמצעי 'שופך-מגלה יותר מדי').

הפירוש שהצדיק מחיה את האנשים לכתחילה, בלי שום התעוררות או עבודה מצדם, היינו "אף עשיתיו"⁵ – שאפילו שאין אתערוותא דלתתא מצד הצאן הרועה מחיה אותו באמונתו. הבעש"ט למד שכמו שצריך להאמין בה' צריך להאמין בכל יהודי, ומי כמו צדיק בדרך החסידות שנותן את האמון בכל יהודי – והדבר נכלל "באמונתו" של הצדיק – רואה את נפשו האלקית ומתקשר אליה. אצל רבי נחמן⁶ היינו "ועוד מעט ואין רשע"⁷ – הוא מוצא את הטוב שלו (ועל ידי כך מעלה אותו – "והתבוננת על מקומו ואיננו", כי כבר עלה משם על ידי גילוי ה"עוד מעט" שלו). רבי נחמן אמר זאת כווארט, אבל דבר פשוט שהצדיק רואה את הנפש האלקית שבכל אחד ויכול להפוך את עורו שיהיה אורו.

המדרגה האמצעית – שהחסידים מאד

טו אל עולם הקבלה פ"ח עמ' 149-151.

טז ליקוטי סיפורים מערכת אדה"ז אות מ.

יז שמועות וסיפורים ח"א עמ' 38. ראה אור ישראל ח"ג עמ' לא ואילך.

יח מאמר הרב המגיד ממעזריטש. ראה סוד ה' ליראיו שער "ארבעה עולמות" פ"ה.

י ישעיה מה, ז.

יא רמ"ח אותיות נט (נלמד בשיעור ב' סיון ע"ז ועוד).

יב שם מג, ז.

יג לקומ"א תורה רפב.

יד תהלים לז, י.

ב. ביטוי האמונה והבטחון – צדקה

איש צבא – אמונה ובטחון במצות צדקה

רצינו לקשר את בעל ההילולא לנושא שלנו, אמונה ובטחון – עוד פרק בהבנת כח האמונה והבטחון של היהודי. כמובן, לכל צדיק גדול יש הרבה אמונה ובטחון, והפעם נראה איך הם באים לידי ביטוי אצל רבי שלמה מקרלין.

בכלל, נעלה שאלה שלא דברנו עליה כל כך עד כה: מהו עיקר הביטוי במעשה של האמונה והבטחון? התכל'ס היא "המעשה הוא העיקר" – שיהיה פועל יוצא לכל הלימוד שלנו שמעודד הרבה אמונה ובטחון. בשיעורים הקודמים אמרנו שמביא לימות המשיח, אבל תכל'ס – מה יכול וצריך לעשות היום בבקר מי שיש לו הרבה אמונה ובטחון? מה הביטוי המעשי אצל מי שהצליח קצת להתעצם עם הנושא שלנו?

התשובה פשוטה ומתבקשת, יסוד היסודות של החסידות – גם אצל אדמו"ר הזקן, חברו של רבי שלמה מקרלין, כמו שנלמד בהמשך בתניא – עיקר הביטוי של אמונה ובטחון בה' הוא להרבות במצות הצדקה. גם בממונו, גם בגופו וגם בנשמתו. כל מי שמתמסר לזולת – גם התמסרות להפצת המעיינות חוצה – ונותן את כל כולו, עד כדי כך שמפקיר עצמו לתת צדקה, הוא בעל אמונה ובטחון. זהו הנושא שלנו היום.

כולנו רוצים להיות חילים וחילות בצבאות ה'. איש **צבא** הוא **צדיק** – צדיק, היינו מי שנותן **צדקה** – מתוך **בטחון ואמונה**. צריך בצדקה גם אמונה, כמו שאומר הבעש"ט, בכל יהודי ויהודי – שכל יהודי ראוי שאפקיר עצמי עבורו – וגם בטחון כפשוטו שכמה שלא אתן לזולת לא יחסר לי כלום.

אמונה ובטחון אצל אברהם אבינו

מה הפשט שאנו מדגישים? שבעל אמונה ובטחון נותן צדקה. איך יודעים שיש קשר בין אמונה ובטחון לצדקה? בספר לב לדעת, שמאמר "אמונה ובטחון" שאנחנו לומדים הוא המאמר השני שבו, המאמר הראשון הוא "פרק בעבודת ה'". מי ה'גיבורים' שם? משה ודוד, בטול ושפלות, שם **מה** ושם **בן**. מי שקצת מכירה את פרק בעבודת ה' – הנושא הוא שפלות וטול, זהו משפט הפתיחה ולאורו ממשיך כל המאמר. משה ודוד הם עמודי התווך, יכן ובעז, של "פרק בעבודת ה'".

מי ה'גבור' במאמר "אמונה ובטחון"? אברהם אבינו – "והאמן בהוי' ויחשבה לו צדקה"^ט, אברהם הוא "ראש כל המאמינים"^י וגם ראש כל הבוטחים בה' ("והבוטח בהוי' חסד יסובבנו"^{כא}, "חסד לאברהם"^{כב}). כמו שהסברנו^{כג}, אמונת אברהם אבינו כוללת גם את הבטחון. הפסוק הוא "והאמן בהוי' ויחשבה לו צדקה" – "אמונה חשוב כצדקה"^{כד} (ביטוי בחסידות, ועוד ביטוי) "אמונה בא על ידי צדקה"^{כה}. זהו הבסיס לכל מה שמדברים עליו היום – הקשר בין אמונה ובטחון לצדקה. מי שיש לו אמונה ובטחון בה' יתן. כמה? לפחות את המעשר שלו, אבל החידוש שלנו היום הוא שבטחון דווקא – מי שבאמת בוטח – יתן בלי גבול^{כו}.

ט בראשית טו, ו.

כ שמות רבה כג, ה (ע"פ שה"ש ד, ח).

כא תהלים לב, י.

כב מיכה ז, כ.

כג שיעור אמונה ובטחון 3 פ"ג (ז"ך אלול ע"ז).

כד ספר המדות ערך 'אמונה' אות יח; שיחות הר"ן אות לד; חיי מוהר"ן אות תעז.

כה ספר המדות שם אות ל.

כו אברהם אבינו הוא המרכבה לספירת החסד שפנימיותה אהבה, "אברהם אהב" (ישעיה מא, ח). אבל בפרט, בתוך מדת האהבה מוסבר (לקו"ת תחלת בהעלתך) שיש שתי מדרגות – "אהבת עולם" ו"אהבה רבה", כאשר "אהבת

נתינה בלי ציפיה לתגמול (אמונה) ובבטחון שיהיה טוב

שוב, השיעורים האחרונים היו שבטחון (פעיל) מביא את המשיח, וכעת לומדים פרק מאד עיקרי ותכליתי, שהביטוי של בטחון הוא נתינה – לתת בלי לגבול. כמה שיש יותר בטחון – יש יותר נתינה, מתוך בטחון (המאפיין בעל תשובה, כדלקמן) שכמה שאתן ה' ימשיך לדאוג לי ובטח יהיה הכי טוב. אני מאמין – אז אני נותן הכל, בלי לצפות לשום תגמול. כמו שלמדנו בהרבה שיעורים, אמונה היא בחינת 'אין' – אני 'אין' וממילא אין לי צורך בכלום רק לקיים את רצון השי"ת בשמחה. עוד יותר מהאמונה, אני בבטחון – בטוח שאתן ויהיה גם לי הכי טוב, ה' יחזיר לי בכפלי כפלים, כי זו מדתו. בטחון הוא בחינת 'יש' – "אל כל החיים יש בטחון"¹³ – בטחון בטוב הנראה והנגלה לעין כל, ושיהיה טוב לכל, "טוב הוי' לכל", למשפיע ולמקבל גם יחד.

ג. צווי 'כי'

לאור הקדמה זו נתחיל להתבונן בכמה סיפורים של בעל ההילולא של היום, רבי שלמה מקרלין (אותם נקרא מכתבי ר"י שו"ב):

פרנסה מ"צווי קיא"

יש כאן ווארט שדברנו עליו הרבה בשיעורים בשנים האחרונות, אבל עם חידוש

עולם" מאפיינת בעיקר את אברהם ו"אהבה רבה" את אהרן הכהן (אהרן נטריקון אהבה רבה בתענוגים). כמוכן, אברהם אבינו שכל ענינו הוא מדת האהבה כולל גם את מדרגת "אהבה רבה". אם כן, מדוע מדגישים אצלו דווקא את המדרגה הנמוכה? אברהם בא לפרסם את האלקות ואת מדתו, מדת החסד, לכל באי עולם – עולם של גוים. לכן הוא היה חייב להלביש את מדת האהבה והחסד בתוך גבול. אי אפשר ללמד גוים לתת יותר מחומש... גם כשאתה עושה אותם, "את הנפש אשר עשו בחרן" (בראשית יב, ה), יש עדיין בחינת חרן – ומי שנמצא בחרן יש לו גבולות.

כז קהלת ט, ד.

בספר הזה¹³:

מב. הקארלינר [רבי שלמה מקארלין, חבר של אדמו"ר הזקן, תלמיד המגיד ורבי אהרן מקרלין – חבר נוסף, תלמיד של המגיד, שנפטר חצי שנה לפני המגיד. אחרי הסתלקות המגיד רבי שלמה מקרלין קבל – לא היה פשוט, אבל כך היה בסוף – את המנהיגות של נתח גדול מהחסידות, במקביל לאדמו"ר הזקן. דרך אגב, בדור הראשון של החסידות, ברוסיה ובלטיא, כינו את כל 'כת' החסידים 'קרלינים', עוד לפני שהיה ביטוי חסידים. רק כדי לומר כמה זהו שם יסודי לתולדות החסידות]. אמר שיש לו שני קיא. השומע סבר שיש לו שתי פרות שמתפרנס מחלביהן [באידיש 'קיא' הוא כמו cow באנגלית], כי היה עני גדול טרם התנהגותו [לפני שהיה מנהיג היה עני מאד, ויש על כך סיפורים נוספים¹⁴ – כיצד הוא יהודי רחוק מתורה ומצוות שפרנס את רבי שלמה מקרלין באותה תקופה, ולאחר שנפטר בטל מעליו רבי שלמה מקרלין את כל הדינים].

ואמר [הסביר את עצמו, לשומע שתמה על דבריו, לאחר שגילה שאין לו שתי פרות]: השני 'כי' המה 'כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו' [פסוק] שלמדנו כמה פעמים בשיעורי אמונה ובטחון. הפסוק תולה זו בזו את המדות שמחה ובטחון – מתי אני שמח? איך אני שמח? כאשר אני בוטח בך. שמחה-בטחון עולה 428, סופי תבות "פותח את ידך"¹⁵, שבקבלה הוא שם קדוש, שם הפרנסה¹⁶ (אליו רומזים בימים נוראים כשאומרים שה' חותך

כח ועד"ז בשמע שלמה ח"ב אות לא.

כט ראה כתבי ר"י שו"ב אות טז, שמע שלמה ח"ב אותיות לב-לג, מאמר מרדכי מערכת רבי שלמה מקרלין אות א (ועוד).

ל תהלים לג, כא.

לא תהלים קמה, טז.

לב פע"ח שער הזמירות פ"ה.

חיים לכל חי¹⁷). זהו עוד רמז – שאיני זוכר אם אמרנו – למה הפסוק הזה, המחבר שמחה ובטחון, הוא פרנסת הקארלינער. [עד כאן ווארט מפורסם. כעת יש תוספת:] הרב הקדוש מקאוולע [אחד מצדיקי בית טשרנוביל¹⁷]. הנקרא קאוולע רב אמר די צווי קיא איז פיר אונז צי פאט [שתי הפרות האלה של רבי שלמה מקרלין הן יותר מדי שמנות (fat) בשבילנו. ה"כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו" היינו פרות שמנות מדי בשבילנו]. מי האבן אנדרע צווי כי [לנו יש שני 'כי' אחרים], "חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו" [מה הוא התכוון ששתי הפרות של הקארלינער יותר מדי שמנות? עבודה מדי גדולה בשבילנו להתפרנס רק מ"כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו", לכן לנו יש צווי 'כי' אחרים – יש כנראה הרבה זנים של פרות בעולם... – והזן שלנו נקרא "חסדי הוי' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו"¹⁷].

והדברים מובנים למתבונן [מסיים כאן שמובן ההבדל – מה עבודת הקארלינער ומה עבודת הקאוולער רב].

בכל אופן, כפי שהקדמנו, הביטוי של מדת הבטחון הוא נתינת הצדקה. הקארלינער היה מהצדיקים שקיימו זאת בפועל, שהפקירו הכל. כמו שספרנו, את ה'צווי כי' שלו אמר על רקע שאין לו פרוטה. בתחלת אין לו פרוטה כי לא עבד. אחר כך, כשהיה רבי, הוא נתן צדקה בלי-גבול מתוך אותו בטחון – "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו". לרבי נותנים כסף – נותנים לו 'מעמד', נותנים לו פדיון נפש, הרבה כסף – אבל צדיקים, והוא במיוחד, לא משאירים לעצמם כלום. יש צדיקים שמסופר עליהם שלא יכלו לישון בלילה אם היתה להם פרוטת כסף אחת בבית – אי אפשר לישון כל זמן שיש מטבע בבית, הוא חייב להוציא את הכל. זו הנהגה לפני ולפנים משורת הדין.

צדקה של בעל תשובה – לפני ולפנים משורת הדין

כמו שנסביר, על פי דין אסור לבזוז יותר מחומש¹⁷ – מי שנותן חומש לצדקה, עשרים אחוז, הוא צדיק גמור, ויותר מזה אסור. אבל, כתוב בתניא, מי שעושה תשובה צריך דווקא לתת יותר – לשבור את הגבול הזה. מי שעבר על איזה איסור, צריך להכנס לאיסור לבזוז יותר מחומש וכן לבזוז יותר מחומש (רפואת "דומה בדומה"). זהו הנושא שלנו, ובכך בעל תשובה יותר מצדיק גמור – הכל בא לידי ביטוי במצות הצדקה.

פסוק ה"צווי קיא"

נשים לב לעוד תופעה יפהפיה: בפסוק של הקארלינער המלה "כי" מאד מודגשת, כל חלק מתחיל ב"כי" – "כי בו ישמח לבנו, כי בשם קדשו בטחנו" – ושני הדברים הם חיוביים (ה"כי" כמו 'כן'). לעומת זאת, הפסוק של הקאוולער רב – שיהיה עיקר הנושא שלנו היום – לא מתחיל במלה "כי", ושתי הפרות שלו הן באמת זן אחר של פרה, כי אינן סתם "כי" אלא "כי לא" – במקום שני דברים

לג פיוט "וכל מאמינים".

לד ובשמע שלמה שם בשם רבי מרדכי מלכוויטש (בשינוי סגנון).

לה איכה ג, כב.

הצדיק הגמור עושה כשורת הדין, בעל תשובה עושה לפניו משורת הדין לגבי הצדיק, ויש עוד בעל תשובה – תשובה עילאה – שעושה לפניו ולפנים משורת הדין. אנחנו, חסידים – גם חסיד הוא יותר מצדיק, בלשון חז"ל. אדה"ז רצה לקרוא לנו בעלי תשובה – לא חסידים ולא קארלינים – אבל משום מה השם לא 'נדבק' (הוא בעצמו הסביר למה לא). בכל אופן, אבל הבעל תשובה שלנו הוא לפני ולפנים משורת הדין, דווקא בנוגע לצדקה.

צדקה "בלי גבול"

אבא של הרבי³⁰ מסביר (על אגרת הקדש שנלמד) ש"שורת הדין" היא קו השמאל, "לפנים משורת הדין" קו האמצע ו"לפני ולפנים משורת הדין" קו הימין. הענין נוגע גם לנושא שמדברים בזמן האחרון³¹ – תזה, אנטיטזה, סיתתזה. בדרך כלל הן ימין-שמאל-אמצע, לפי הסדר, אך כאן סדר אחר. כמו שלמדנו, יש הרבה סדרים.

כאן ההתחלה היא משמאל, שאדם עושה על פי דין – מה שהתורה מחייבת אותי – לצאת ידי חובה, מתנגד. האנטיטזה היא לעשות נגד ההוה-אמינא, המחשבה הראשונה – צריך לעשות לפניו משורת הדין, לשבור את הסטיגמה שכל מה שאני עושה הוא רק לצאת ידי חובה. זהו האמצע כאן. יש עוד משהו, שצריך לשבור את הגבולות לגמרי, וללכת ימינה (בסוד) "ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה"³²).

במקום אחר למדנו³³, בשם רבי הלל, שההתחלה היא דין, גבול. אחר כך צריך

הפרות של רבי שלמה אמנם שמנות מדי בשבילנו, אבל יש את הפרות של הפסוק השני – "חסדי הוי' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו". על פסוק זה יש אגרת הקדש בתניא³⁴, שנלמד אי"ה היום (בחלקו השני של השיעור) – העוסקת בנתינת צדקה בלי גבול. כנראה אלו 'צווי כ' ששייכות לכולנו, וגם הן 'צווי כ' של אמונה ובטחון. זו מדרגה ששייכת אלינו, לבינוני של התניא, או – עוד יותר נכון – הבעל תשובה של התניא.

לפעמים בינוני ובעל תשובה הם אותה מדרגה, ולפעמים בעל תשובה הוא אפילו יותר מצדיק. ידוע שבתניא יש חמש מדרגות – שני רשעים (הכי נמוך רשע גמור, למעלה ממנו רשע שאינו גמור), בינוני, צדיק שאינו גמור וצדיק גמור. אכן, לפי מאמר חז"ל "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם"³⁵ – בעל תשובה גם יותר מצדיק גמור. לפי התניא הבינוני אמור להיות בעל תשובה, אבל כתוב ש"משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא"³⁶ – משיח בא להחזיר בתשובה את הצדיקים, גם הצדיקים הגמורים – וגם מכך ברור שבעל תשובה למעלה גם מהצדיק הגמור.

היות שכתוב "כל ימיו בתשובה"³⁷ – אין סוף לתשובה, היא "מחיל אל חיל"³⁸, אין סוף. הביטוי בפועל הוא להרבות לפניו משורת הדין ולפני ולפנים משורת הדין במצות הצדקה. כמו שנראה באגרת הקדש, במצות הצדקה יש שורת הדין של הצדקה, יש לפניו משורת הדין וגם לפני ולפנים משורת הדין.

לו אגה"ק י.

לח ברכת לך, ב.

לט ע"פ זהר ח"ג קנג, ב. הובא בלקו"ת שמיני עצרת בב, ב; שה"ש, ט"ב.

מ שבת קנג, א.

מא תהלים פד, ח.

מב לקולו"י על תניא קכד, ב.

מג בשיעורי כ"ד סיון עד ט"ו תמוז – פורסמו ב"ואביטה" חקת-מסעי.

מד בראשית יב, ט.

מה שיעור ח' תמוז ע"ט פ"א.

מתפלל]. רק קמצן גדול, ששום עני לא יניח על מפתן ביתו [לא יכניס שום עני הביתה]. ועל אחת אמרו שבעל הבית הוא ותרו [ביד רחבה במתן צדקה, ובכלל מוותר – אין לו צרכים אישיים שמקפיד עליהם]. רק גואף ר"ל [בעל עבירה גדול].

[מיד כשהוא שמע את טיב שניהם] צווה שיתאכסן בבית הוותרן. ואמר שזה קרוב לתשובה יותר מזה [שניהם לא בסדר – אחד פרימער לגמרי, הכל אצלו שורת הדין, אבל הוא קמצן גדול, לא מניח לשום עני להכנס הביתה, והשני ותרו אבל בעל עבירה. הוא אומר שהותרן בעל העבירה יותר קרוב להיות בעל תשובה מהפרימער הקמצן. בכלל, הוא לא אהב כאלה פרימערס. על כך בקר אותו אדמו"ר הזקן, צריך גם על פרימערס – כמו על יהודים פשוטים של הבעש"ט – ללמד זכות. בכל אופן, הוא לא רוצה להתאכסן אצל הפרימער הקמצן אלא אצל הותרן בעל העבירה, כי יותר קרוב לתשובה]. וגם אצלו נקל לעשות טובה, רק שהוא בעל תאוה [יש לו תאוות, אפילו חמורות, אבל הוא ותרו וקל לו לעשות טובה לאנשים]. והקמצן הוא מסטרא אחרא [זו דוגמה להשקפה שלו. לבעל העבירות הוא לא קרא סטרא אחרא, הוא לא מאנשי השטן, אבל הקמצן – אף על פי שהוא מאה אחוז יהודי חרדי – שייך לסטרא אחרא]. ורע עין. וכמו כן מבואר בזהר הקדוש [לא כתוב כאן איפה].

מה לומדים מכאן? שהכי גרוע בעולם להיות קמצן, כילי. מהו קמצן? שהוא פאר-זיק, רק לעצמו, צריך לשמור הכל לעצמו – ההיפך מוותרן, לא מוכן לותר לאף אחד. באלף-בית שלנו "ואו אומרת: ותר, אהוב ורחם". ו היא אות של שם הוי', וכתוב שהיא אפילו האות העיקרית של השם. היא ו החיבור, ויש גם ו ההיפוך – "חשוכא מהפכן לנהורא וטעמין

לשבור הכל, בלי גבול, ימין, זו האנטיתזה. בסוף היחוד, הסינתזה, הוא בלי גבול בגבול, מעלת האמצע, הבריה התיכון המבריא מן הקצה העליון ביותר ועד הקצה התחתון ביותר. כאן יוצא משהו אחר, שהשמאל הוא התחלה, האמצע הוא סוג של אנטיתזה – לא להסתפק בלצאת ידי חובה בלבד, צריך לעשות מעל ומעבר. אבל יש מעל ומעבר גם עם איזה חצי גבול, וצריך להגיע לבלי גבול לגמרי, "בכל מאדך"¹⁰⁰, "בכל ממונך"¹⁰¹, להפקיר הכל עבור ה' – ימין גמור, שאין בו שמץ של שמאל.

צריך להגיע לבלי גבול האמתי, שמכחו האין סוף יחדור ויתקן את כל הפגמים שנוצרו על ידי המוגבלות שלנו. נקודת הביאור באגרת הקדש היא שכל הבעיות שלנו הן כי אנחנו מוגבלים, והחטאים-החסרונות שלנו גורמים חסרון ופגם גם למטה וגם למעלה, בעולמות העליונים. יש רק דרך אחת לתקן – להמשיך בלי גבול, מה שנקרא "אורות דתהו" גמורים. זהו הימין הגמור, חסד בלי גבול בתכלית.

ד. רבי שלמה מקרלין ומצות הצדקה "הקמצן הוא מסטרא אחרא" והותרן "קרוב לתשובה"

אנחנו רק מתחילים להכנס לנושא. בינתיים קראנו ספור אחד. עוד סיפור שממחיש:
ב. סיפר על הקארלינער שנסע פעם אחת בדרך והיה צריך לנוח והיו שני קרעטשמעס [שני בתי מלון, שאפשר להכנס לפוש בהם]. ושאל מהם [מה טיב שני בעלי הבתים כאן, שניהם יהודים]. ואמרו על אחת ששם דר איש הגון פרימער בתורה ובתפלה [הוא לומד והוא

מו דברים ו,ה.

מו ברכות פ"ט מ"ה.

יותר מחומש" – הוא עושה זאת להציל נפשו מרדת שחת³³. במקום אחר כתוב בתניא³⁴ שגם אם העני במצב קשה ביותר, הוא גם צריך להרבות בצדקה לפי יכולתו. שם הוא כותב שאם העני צריך "לחם לפי הטף" ואתה צריך רק "זבח משפחה", מותרות, אז צריך לוותר על כל המותרות – יותר מחומש – והוא אומר שזו שורת הדין, אם יש עני במצב של חוסר כל.

קראנו את הסיפור השני רק בשביל הווארט שהכי גרוע מהכל, סטרא אחרא ממש, הוא קמצן.

מדרגות התניא במשנת "בן חמש למקרא"

את כל הדרוש שאמרנו כעת – ש"רשע גמור" לא נותן כלל צדקה והעליה במדרגות נמדדת לפי נתינת הצדקה – אפשר להסמיק על משנת "בן חמש למקרא"³⁵:

המשנה לא מתחילה מברית מילה וכו' – מה שנעשה בגיל צעיר יותר – כי "לאו ברשיעי עסקינן". איננו עוסקים באלה שכלל לא נותנים, ועד גיל חמש הילד לא נותן (משלו) צדקה.

בגיל חמש – מי שנותן 5% - כבר רשע שאינו גמור, ואז אפשר להתחיל לחנך את הילד לקרוא סיפורי תנ"ך לתקן זאת. גיל 10 – "בן עשר למשנה" – הוא בינוני שנותן מעשר, 10%.

בר מצוה צריך להיות "צדיק שאינו גמור" – שכבר נותן 13%. כל הגילאים הם כמה אחוזים אתה נותן. ל"צדיק שאינו גמור" יש שלשה גילאים – "בן חמש עשרה לתלמוד"

מרירו למיתקא"³⁶. אותה ואו אומרת "ותר, אהוב ורחם".

כל המדרגות – על פי הצדקה

מה אפשר להסיק מהווארט שהכי גרוע הקמצן, השייך לסט"א ממש? מתבקש לבנות מבנה מסודר, שמסביר על אותו רצף מהם רשע גמור, רשע שאינו גמור, בינוני, צדיק שאינו גמור, צדיק גמור ובעל תשובה שלמעלה מצדיק גמור (ה'חסיד' שאנו רוצים להיות, בחינת משיח):

מהסיפור מתברר שרשע גמור לא מוכן לתת צדקה – לא מוכן לתת שום דבר. רשע גמור הוא קמצן גמור, כילי, הכל "פאר זיך" – הכל שומר לעצמו, לא מוכן לוותר בכהוא זה. כתוב³⁷ שמדה בינונית לצאת ידי חובת מצות צדקה היינו מעשר ומצוה מן המובחר לתת חומש, פעמיים מעשר, "כפלים לתושיה"³⁸. על כך תקנו חז"ל באושא – מקום שהגיעו אליו אחרי גלות הסנהדרין – "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש"³⁹. כלומר, הכי טוב חומש, אבל מדה בינונית היא מעשר. לפי זה, מי שמקפיד לתת מעשרות מכל הרווחים שלו הוא בינוני. מי שלא נותן כלום נקרא רשע גמור. מי שנותן אבל פחות ממעשר הוא רשע שאינו גמור. מי שנותן מעשר – הוא בינוני. מי שנותן יותר ממעשר, אבל עוד לא חומש, הוא צדיק שאינו גמור. מי שנותן חומש – הוא כבר צדיק גמור. מה רוצה מאתנו החסידות? לעבור זאת, לא להסתפק בלהיות צדיק גמור – צריך להיות בעל תשובה, כמו שהוא אומר, ועל בעל תשובה אין הגבלה של "המבזבז אל יבזבז

מח זהר ח"א ד, א.

מט הלכות מתנות עניים פ"ז ה"ה.

נ איוב יא, ו.

נא עוד בענין "המבזבז על יבזבז וכו'" ראה שיעור אור לכ"ב

אלול ע"ג.

נב ראה גם תניא אגרת התשובה פ"ג.

נג אגרת הקדש טז.

נד אבות פ"ה מכ"א.

כה. רבי בצלאל סיפר שהריז'ינער [מאד נערץ בחב"ד. הצ"צ קרא לו 'דער הייליגער רוז'ינער'. הוא נין המגיד, נכד רבי אברהם המלאך שחי רק כמה שנים אחרי אביו הה"מ והשאיר שני ילדים יתומים. רבי שלום שכנא – אבי הרוז'ינער – ורבי ישראל חיים מלודמיר. בפועל, רבי שלמה מקרלין גָדל את שני היתומים – אף שבדרך כלל האמא מגדלת – ולכן רבי ישראל מרוז'ין מאד הכיר לו טובה, כמו לסבא. רבי ישראל חיים גם היה חתן של הקארלינער]. סיפר מהצדקות של הקארלינער [הוא מאד אהב לספר סיפורי צדיקים בכלל, ובפרט על רבי שלמה מקרלין, שכמו סבא שלו. הכי הדגיש את מדת הצדקה – ריבוי הצדקות שהיה נותן]. שפעם אחת בעת שהיה עני גדול [כנראה אחרי שכבר מנהיג, כי היו לו נכדים]: והיו לו נכדים קטנים ונכנסו לזוגתו [לסבתא, אשתו של הקארלינער]. ובכו אצלה שלא היה להם לחם לאכול ושלחה אותם להרב [לסבא]. ונכנסו בוכים ושאל להם 'מה אתם בוכים'. והיה חוזר הריז'ינער [היה מקפיד על המילים ואפילו על הטון בסיפורים] 'עם הינגערט' [אנחנו רעבים]. אמר להם 'איך הינגערט מיר צדאקעס' [גם לי רעב, רעב לי לתת צדקה]. בלומר שרצוני רק ליתן צדקה. מה זאת אומרת? אחת הסיבות שאדה"ז מסביר שמותר לתת יותר מחומש היא שכל צורך שלך הוא מחוץ לכלל של "המבזבז אל יבזבו יותר מחומש" – כדי לקנות רפואה "עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו"¹¹, ימכור כל מה שביכולתו כדי להציל את נפשו, ואם רעב ימכור הכל. כך אצל אותו צדיק בעל תשובה – הרעב שלו הוא לתת צדקה, לא לאכול. כנראה כאשר סָפַר זאת לנכדיו הוא החדיר בהם אמת זו שלו, את מדתו.

צריך לתת 15%, בחתונה צריך לתת 18% מהמתנות. מתקרב לצדיק גמור. "בן עשרים לרדוף" – "בקש שלום ורדפהו"¹² – נותנים חומש, 20%, צדיק גמור. מכאן והלאה – רק לעשות תשובה, להיות בעל תשובה שלמעלה מצדיק. לשם כך צריך "בן שלשים לכח, בן ארבעים לבניה וכו'". "בן ארבעים לבניה" היינו הבניה שצריך לתת פעמיים חומש – חומש אחד של צדיק גמור ועוד חומש של בעל תשובה. זו תשובת המשקל – עושה תשובה על מה שהיה צדיק גמור. בעל תשובה גמור שבזכותו באה הגאולה היינו "בן מאה כאילו מת ובטל ועבר מן העולם". מתי נותנים מאה אחוז צדקה? רק כשמתים. צריך להיות בחינת מת, מסירות נפש גמורה. "בטל מן העולם" – בטול כל ההעלם, גילוי משיח.

בעל תשובה גמור

"בן מאה כאילו מת ובטל ועבר מן העולם"

בעל תשובה

מ"בן שלשים" עד "בן תשעים"

צדיק גמור

"בן עשרים לרדוף"

צדיק שאינו גמור

"בן שלש עשרה...בן חמש עשרה...בן שמונה עשרה"

בינוני

"בן עשר למשנה"

רשע שאינו גמור

"בן חמש למקרא"

רשע גמור

בשעת לידה, 0% לצדקה

רעב למצות צדקה

נראה עוד ווארט כאן, להמחיש את הוותרנות והצדקה שלו:

לקחתם את החיות שלי!

עוד סיפור דומה:

טו. גודל צדקה שלו אין לשער [כמה שקבל הרבה פדיונות - מיד חלק הכל]. ובביתו [הפרטי] היה ריקם בלי לחם ובדחקות גדול. פעם אחת קודם שבת לא היה לו מעות [לא היה בבית שום כסף לקנות צרכי שבת]. ובא איש אחד ונתן פדיון אחד רענדיל [מטבע חשוב, סכום רציני]. ובתוך כך בא עני ונתן לו הרענדיל. אחר כך, תיכף ומיד, בא ר' שאול [הגבאי של הרבי]. ואמר שאין בביתו מעות על שבת. והוא ידע מהפדיון הנ"ל [הוא היה הגבאי של הרבי, ידע שהחסיד הקודם נתן לרבי רענדיל. נכנס לומר שאין לשבת ורצה שהרבי יתן לו את הרענדיל שיקנה צרכי שבת]. אמר שהוא כבר איננו. וירץ מלפניו לבקש את העני והשיגו ואמר תדעו שאדמו"ר טעה ורצה ליתן א' זעקסער ונתן א' אדום

[רצה לתת מטבע שהיא ששית מהמטבע האמור]. ואותו העני היה איש נאמן א"ל תנו לי השש גם כן ונתן לו חזרה האדום. כשבא [ר' שאול] לפניו אמר לו קבלתי חזרה הרענדיל [לא שקר. הרבי התעלף] ונשאר בחלשות ובאו הרבה אנשים עד שהחיו אותו להשיב רוחו, ענה קבלתם ממני כל חיות שלי [כל החיות שלו היתה לתת את הצדקה הזו]. במה שקבלתם האדום חזרה כי זה חיות. והיו אחר כך טרחות גדולות עד שמצאו העני והחזירו לו האדום. ור' לייזשע אמר שאדמו"ר ק"ל אמר בזה"ל עס האט מיר אן גירירט אין שפיצל פין הארץ [הדבר הזה נוגע לנקודה הפנימית של לבי] ע"כ נתעלף.

כל נתינת הצדקה הזו אצלו היתה בשל היותו בעל אמונה, ועוד יותר - בעל בטחון. כי פרנסתו מ"כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו".

ביאורים בפרקי אבות

פרק ד משנה ד

רַבִּי לִוִּיטָם אִישׁ יִבְנֶה אוֹמֵר:

מֵאֵד מֵאֵד הָיִי שְׁפַל רוּחַ, וְשִׁתְּקוֹת אָנוּשׁ רַמָּה

עלה לארץ ישראל בשנת ה'תקל"ז עם כשלוש-מאות חסידים, והתיישב בעיר טבריה, במה שאפשר להגדיר 'העליה הראשונה' בעת החדשה

(באותו זמן חיו בארץ כ-6000 יהודים בלבד, כך שתוספת של 300 יהודים שקולה היום לתוספת של 300,000 ומעלה!). ספרו של רבי מנחם מענדל, "פרי הארץ", גדוש תורות העוסקות בשפלות יותר מצדיקים אחרים שלא חיו בארץ הקודש. עד כדי כך הזדהה עם מידת השפלות שתמיד הוסיף לחתימת שמו את צמד המילים "השפל באמת" – "דברי השפל באמת, מנחם מענדל בן הרב משה זצללה"ה".

צדיק נוסף שעלה לארץ ישראל כחמישים שנה לאחר רבי מנחם מענדל (בשנת ה'תקצ"א), והיה קשור אף הוא למידת השפלות, הוא רבי אברהם דב מאווריטש שחי ופעל בעיר צפת, ונודע על שם ספרו "בת עין" (שככל הנראה הוא ספר החסידות הראשון שנדפס בארץ ישראל, בשנת תר"ז). בספר בת עין מופיעות המלים 'ענוה' ו'שפלות' כ-350 פעמים, הרבה יותר (יחסית) מאשר בספרי חסידות אחרים.

הביטוי "מאד מאד" מופיע כאן פעם יחידה בכל המשנה. בתורה כתוב "מאד מאד" במספר פסוקים, ובחסידות" השוו (מעין גזרה שוה) בין המאמר "מאד מאד הוא שפל רוח", לדברי היושע וכלב לעם ישראל "טובה הארץ מאד מאד"³ – מי שנוהג במדת השפלות זוכה לארץ ישראל ולהכיר בטובתה. כך נאמר בתורה שעיקר הנסיון בכניסה לארץ הוא שלא לומר "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא "וזכרת את ה' א-להיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל"⁴ – זו 'זכירת ארץ ישראל' שתמציתה לאמץ את מדת השפלות, בהכרה שכל מה שיש לנו הוא מה'.

לקשר בין שפלות וארץ ישראל יש ביטוי חי בתנועת החסידות. גדולי החסידות היו קשורים מאז ומתמיד למדת הענוה והשפלות וכן לארץ ישראל, החל ממורנו הבעל שם טוב שרצה להגיע לארץ. הממשיך של הבעל שם טוב היה המגיד ממעזריטש, ואחד מגדולי תלמידיו אחריו, רבי מנחם מענדל מויטבסק,

א בת עין פרשת שלח.

ב במדבר יד, I.

ג דברים ח, יז-יח.

תודעת שבעת המינים

מעין גנים – 'נקודה חסידית' בפרשת עקב

שמן ודבש^ג – ודאי טעונים בכח רוחני יחודי של קדושת הארץ, שכל האוכל מהם זוכה להטמעתו באופן משנה תודעה. נתבונן בתוכן הגנוז בכל פרי – תוך עיון בשמו, בתכונותיו, בספירתו (לפי הקבלת המינים לשבע ספירות הלב) ובפרט בשירתו המיוחדת לה' (המפורטת ב"פרק שירה") – בתפלה שנתעצם באכילתו עם רבדיו העמוקים:

חטה ושעורה – הכח להתפלל

בעוד לכל פרי יש תפלה או בקשה פרטית, הדגנים (מזון היסוד) נותנים כח לעצם התפלה: "שבלת חטים אומרת: 'שיר המעלות ממעמקים קראתיך הוי"^ד ו"שבלת שעורים אומרת: 'תפלה לפני כי יעטף ולפני הוי' ישפך שיחו"^ה. תפלת החטה מבטאת עומק לפני מעומק בקריאה לה', ומוסבר שזו תפלת החטה בעת השרשתה בעומק הקרקע. על תפלת השעורה, "תפלת עני", נאמר שאין חביבה ממנה לפני ה". השתפכות הנפש של העני לפני ה', התפלה הטבעית באמת, גם גורמת להתמדתה עד ל"הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו"^ו.

מה היחס בין התפלה מעומק עומק הלב לתפלת העני החביבה והתמידית? במפרשים מודגש שחטה היא מאכל עשירים ("מאכל אדם" מובהק) ושעורה היא מאכל עניים

אכילת שבעת המינים – הטמעת הטבע היהודי

חלק ניכר משבח ארץ ישראל מתייחס לאכילה, ומתוך כך נאמר "ואכלת ושבעת וברכת... על הארץ הטבה"^ז – מהאכילה בארץ מכירים את טובה ומקבלים כח לברך עליה. תכלית הביאה לארץ והאכילה מטובה היא חדירת המסרים הקדושים הגנוזים בה לתודעה באופן טבעי, עד שיהיו קנין 'גופני', ולא קנין שכלי בלבד – את מסרי התורה ניתן ללמוד גם בחו"ל, אך רק בארץ ניתן 'לאכול' ולחוות אותם במוחש.

במלים אחרות: עם ישראל בא לארצו כדי לבנות את הטבעיות היהודית^ח – לגלות את הקדושה העצמית של העם, המסגל לעצמו בטבעיות (כתכונה גופנית מולדת) תורה ומעשים טובים. בחו"ל נתפסת התורה והקדושה כרוחנית וכלא טבעית, משום שהגשמיות והגופניות הן חולין המהופכים לקדושה. רק ארץ ישראל, שבאדמתה הגשמית בחר ה' להשכיך את שכנתו וקדושתו, מגלה שגם בגופו-טבעו של העם הנבחר יש קדושה (ולא רק בנשמתו ובהשגות שכלו). החיבור הגופני לארץ מטמיע (וחושף) בטבע ישראל תורה וקדושה.

שבעת המינים בהם נתברכה הארץ – "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית

ג שם ח, ח.

ד תהלים קל, א.

ה שם קב, א.

ו ראה זהר ח"ב פ"ב, ו (ושם ח"א כג, ב; בקסח, ב; ח"ג קצה, א).

ז ברכות כא, א (וראה מאמר "התפלה המתמדת" בספר הטבע היהודי).

ח מתוך קבלת פנים לחתן וכלה, י"ד אב ה'תשנ"ט. נרשם ע"י איתיאל גלעדי.

א דברים ו, יא.

ב וראה בארוכה במאמר "חטא המרגלים" בספר רוחו של משיח ובספרים מודעות טבעית והטבע היהודי.

ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכלי"א". הגפן מתקנת את יחס החיצונית והפנימיות, בדרישה להתבונן בפנימיות ולא לשפוט לפי מראה חיצוני, אך מדגישה שהקליפה החיצונית שומרת את הפנימיות. בעומק, מרמזת הגפן לתודעה העתידית (כ"יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית"²), כשהנפש תיזון מהגוף³ – למרות מעלת הנשמה כפנימית, הגפן ממחישה שבקליפת הגוף החיצונית משתקף אור עליון השומר את הנשמה ומזינה. הגפן מכוונת לתפארת (בסוד "תפארת גופא"⁴) – ההתפארות מוחצנת, אך דווקא בפנימיות התפארת שורה הדעת, המודעות הפנימית.

תאנה – תודעת בעל תשובה

אחר החטא תפרו אדם וחווה חגורות מעלי תאנה. מנכונות התאנה לעזור לחוטא לתקן את חטאו לומדים⁵ שהיא עץ הדעת – "בדבר שנתקלקלו בו נתקנו" (ואמרת רבי נחמן – שראה עצמו קשור לנצח, אליו מכוונת התאנה – "אם אתה מאמין שיכולים לקלקל תאמין שיכולים לתקן"⁶). "עלה תאנה"⁷, הפרי הראשון שנזכר בתורה, רומז לפסוק "עת לעשות להוי' הפרו תורתך"⁸, לפיו דווקא מהפרת התורה עולה העשיה לכבוד ה'. זו תודעת בעל-תשובה ההופך זדונות לזכויות (ומברר שהחטא נעשה גם בהשגחה פרטית,

בהיותה "מאכל בהמה"), ואם תפלת השעורה היא "תפלה לעני" מסתבר שתפלת החטה היא תפלת עשיר. העני מתפלל בתמידות, בשל רוע מצבו על פני השטח, אך העשיר מתפלל באמת רק בהגעתו לנקודה העמוקה ביותר בלבו. החטה נותנת כח להעמקת הדעת ולחשיפת עומק פנימיות הלב, בו מקננת גם ב"עשיר בדעת" (החי חיי עבודת ה' מלאים) דאגה פנימית על העולם, "דאגה בלב איש"⁹ על שמשו לא בא.

בהקבלה לשבע המדות חטה ושעורה הן כנגד חסד וגבורה, שתי השקפות על המציאות – הכוללת ומחברת באהבה את הכל והמבחינה-מפרידה פרטים, דואגת ומדקדקת על כל פרט ופרט. החטה מגלה חוט פנימי המחבר את כל פרטי המציאות – זו תפלת העשיר, שהפרטים החיצוניים שלמים אצלו, ודאגתו היא חשיפת עומק מחבר ומאחד (תפלה על הזרעה טובה, על יצירת תא אחד עם חוט ד.ג.א. הכולל את כל העובר העתידית). לעומתה, השעורה מודדת פרטי מציאות מחולקים (כשערות הראש הרבות) כל אחד לפי שיעורו – זו תפלת העני הדואג ומתפלל להשלמת כל פרט בחייו כראוי (תפלה על קליטת הזרע השלם בטוב והתחלקותו לכל האיברים המרכיבים עובר שלם). על תפלת העני נדרש¹⁰ – "צרכי עמך ישראל מרובים [ומפורטים, מפני ש]ודעתם קצרה [ואינה כוללת הכל בבקשה יסודית אחת]"¹¹.

גפן – תיקון החיצונית

"גפן אומרת: 'כה אמר הוי' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי

יא ישעיה סה, ח.

יב ברכות לד, ב.

יג ראה אמונה ומודעות מאמר "האמונה במעגל השנה" עמ' קעט-קפ.

יד הקדמת תקו"ז ז, א ("פתח אליהו"). באותיות אחס בטע מקבילות אותיות גיף לתפארת.

טו ברכות מ, א.

טז לקומ"ת קיב.

יז בראשית ג, ז.

יח תהלים קיט, ככו.

ח משלי יב, כה.

ט תו"א כו, ג.

י ברכות כט, ב.

ראוי לזית, המקביל ל**יסוד הנקרא "כי כל"**^{כח}, לכלול את כל האילנות בשיר אחד. הזית מתואר כ"זית שמן" – כתישת הזית המר מפיקה שמן טוב ומאיר. חז"ל^{כט} אמרו שזית משכח אך שמנו טוב לזכרון, ובפסוק מודגש שזכרון בא משכחה – הזית נותן כח לשכוח את העבר ואת מרירותו כדי להזכר בו באופן מתוקן וטוב יותר ממה שהיה, כח לספר את ההיסטוריה באופן נכון וראוי יותר. זהו כח התורה לשפוט את הארץ, לספר טוב יותר את סיפור העולם. כשחכמת התורה מבררת את חכמת העולם, כשהזית מעלה את כל "עצי יער", מתקיים "חכמות בחוץ תרנה"^ל – "אז [אחר הבריור וההזכרות הנכונה בהות] ירננו עצי היער".

תמר – "ועמך כלם צדיקים"

"תמר אומר: 'צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה יא'". שירת התמר רומזת לתיקון **קרח** לעתיד – "צדיק כתמר יפרח"^{לז}. תיקון דעת קרח "כי כל העדה כלם קדשים"^{לא} הוא בגילוי ש"ועמך כלם צדיקים"^{לב} מאז ומעולם (ובדבש **התמר תמה** מרירות המציאות של הזית המר). אכן, דעה זו באה לתיקונה רק כשאינה כופרת ב"צדיק יסוד עולם"^{לד}, משה רבינו – אז מתגלה בכלי הקבול של המלכות (אליה מקביל התמר) שאור הצדיק נקלט בפנימיות הלב של כל יהודי. מכח תודעה זו זוכים "לעולם יירשו ארץ" – כתחלת ירושת ארץ ישראל ביריחו עיר התמרים.

כח שם כט, יא. זהר ח"א לא, א; פרדס רמונים ש"א פ"ח.

כט הוריות יג, ב.

ל משלי א, כ.

לא תהלים צב, יג.

לב ספר הליקוטאים תהלים צב.

לג במדבר טז, ג.

לד ישעיה ס, כא.

לה משלי י, כה.

כדרשת חז"ל^ל שחטא עץ הדעת ועונשו הם "עלילה" שיזם ה' – תואנה אלקית הטמונה בתאנה). בעל התשובה חש זקוק לשמירה מתמדת – "תאנה אומרת: 'נצר תאנה יאכל פריה'^{לז}". מוסבר^{לא} שתאנה דורשת 'נצירה' כי אם לא תקטף מיד בבקר הבשלתה תתליע עד הצהרים. מחשש שיתליע וישוב לסורו הרע מזדרז בעל תשובה, בבטחון ויזמת תיקון, לצד תפלה לעזרת ה' ושמירתו.

רמון – מציאת ה' בכל מקום

"רמון אומר: 'כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך'^{לב}" ומגלה ש"ריקנים שבך מלאים מצוות כרמון"^{לג}. בהרחבה, הרמון מגלה ש"הצמצום אינו כפשוטו" וה' שורה גם במה שנראה ריק מנוכחותו^{לד}. **הרמון** מקביל לספירת הוד, המכונה "עומק תחת"^{לה} – אך מכחו ניתן להודות (הודאה במה שלא גלוי לעין ולא נתפס לשכל) שגם בשיא הירידה נמצא ה' **רם ונשא**, "ואציעה שאול הנך"^{לו}.

זית – בירור העבר

לזית אין שירה מיוחדת בפרק שירה, והוא כלול ב"אילנות שבשדה אומרים: 'אז ירננו עצי היער מלפני הוי' כי בא לשפוט את הארץ"^{לז}.

יט תנחומא וישב, ד: "ואדם נברא... ועלילה נתלה בו שהוא הביא את המיטה לעולם".

כ משלי כז, יח.

כא מלבי"ם עה"פ ועוד.

כב שה"ש ד, ג; ז, ז.

כג ברכות נז, א.

כד בעומק, הוד ונצח הם "מדת בשר ודם, כלי ריקן מחזיק, מלא אינו מחזיק" ומדת הקב"ה בה "מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק" (ברכות מ, א). נצח הוא בטחון פעיל מתוקן, בו האדם המלא מתמלא עוד ועוד מברכת ה' והוא מחייב הרגשת ריקנות אישית (הגורמת, בתיקון, לבטחון סביל בה') – דווקא חיות הריקנות (בה נדמה ש"צמצום כפשוטו") מגלה את נוכחות ה'.

כה ספר יצירה פ"א מ"ה.

כו תהלים קלט, ח.

כז דה"א טז, לג.

מהפכה ראשונה (9)

המעלה בחתימת המשנה

בשנים האחרונות, הרב מלמד על ארבע 'מהפכות' גדולות בהלכות תלמוד תורה: כתיבת התורה שבעל פה, נטילת שכר על לימוד תורה, לימוד תורה לנשים ולימוד תורה לאומות העולם, כאשר היום אנו נמצאים בעיצומה של המהפכה השלישית ובראשיתה של המהפכה הרביעית.

התורה ממשה רבינו ועד רבינו הקדוש שחיבר את המשנה ובהמשך עד לחתימת הגמרא (ובהקדמה לפירוש המשנה מעלה על נס את דמותו של רבינו הקדוש).

מתברר שמה שנעשה מתוך הכרח המציאות, לכאורה בדיעבד, הוא עצמו תיקון גדול לכתחילה! דבר זה ניתן להבין רק במבט פנימי, הרואה בירידה עצמה את העליה, "קלקלתנו זו תקנתנו"^ג כאשר הקב"ה גלגל שיהיה הכרח לחתום את המשנה ולכתבה, "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים"^ד.

כדי לאפשר את ה'קפיצה' של חתימת המשנה, גלגלה ההשגחה העליונה את התנאים המתאימים: תקופת רבי היתה 'פסק זמן' של מנוחה יחסית שאיפשרה לעסוק בתורה כראוי ולסכם אותה: אצל רבי היו "תורה וגדולה במקום אחד"^ה, היו לו יחסים טובים עם השלטון הרומאי והוא אסף את כל החכמים והתלמידים!

גיבוש התורה שבעל פה

למעשה, חתימת המשנה היא נקודת שיא, בירור וזיקוק התורה שבעל פה עד לגיבוש וניסוח סופי. עד ימי רבי היתה המשנה בתהליך עיבוד ופיתוח, אמנם היו

בפעמים הקודמות ראינו שתחילה היה אסור לכתוב תורה שבעל פה, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב"^א; לאחר זמן נכתבו המשנה והגמרא משום "עת לעשות ה' הפרו תורתך"; ולבסוף ההיתר הפך למצוה, אלא שעדיין יש הבדל מהותי בין כ"ד כתבי הקדש (ספרי התנ"ך) לכל ספרי התורה שבעל פה.

ירידת הדורות או עליית הדורות

אפשר לחשוב שכתבת התורה שבעל פה היא מציאות שכולה בדיעבד. הרי הכתיבה נעשתה כתוצאה מירידת הדורות, כיון "שנתמעט הלב והתורה משתכחת" (לשון רש"י) – "אם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים"^ב – וכתוצאה מהתנאים החיצוניים של ריבוי הצרות והתפזרות מרכז התורה. לא היתה ברירה אלא לכתוב את התורה שבעל פה, ולכאורה היה מוטב שהמצב היה נשאר כפי שהיה תחילה.

מאידך, ברור שחתימת המשנה וכתבתה הן התקדמות מופלאה בהתפשטות התורה והתפתחותה, כפי שמודגש בדברי הרמב"ם בהקדמה ליד החזקה, המתאר את השתלשלות

ג תענית יז, א – דברי רבי יהודה הנשיא!

ד קהלת ג, א.

ה גיטין נט, א.

ו וראה רש"י בבא מציעא לג, א.

א עריכה: יוסף פלאי.

גיטין ס, ב. תמורה יד, ב.

ב שבת קיב, א.

את הדברים ולהפיץ אותם החוצה עוד ועוד (בבחינת ההבדל בין "ממך והנה [פנימה]" ל"ממך והלאה [החוצה]", כרמוז בדברי האר"י^ב), מגמה שהולכת וגוברת ב'מהפכות' הבאות עד להפצת התורה בשבעים לשון במהפכה הרביעית במהרה בימינו.

נמצא שהשינוי שקרה במציאות הוא (בעיקר) לטובה, "דור לדור ישבח מעשיך" וכך התורה מגיעה לדרגה חדשה. דורו של רבי היה "דור זכאי" שזכה למה שאחרים לא זכו לו, ו"מגלגלין זכות על ידי זכאי"^א הוא רבינו הקדוש עצמו. ואע"פ ש"ראשונים כמלאכים" וכו', מכל מקום יש נשמות גדולות מיוחדות שלא היו כמותן בדורות שעברו^ב. כיוצא בזה נאמר על עזרא הסופר "ראוי היה עזרא שתיתן תורה על ידו לישראל אילמלא קדמו משה... ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב [לכתב אשורי]"^ג, וכמו שאצל עזרא הסופר בראשית ימי בית שני היה מעין 'מתן תורה מחודש', כך אצל רבי יהודה הנשיא היה מעין מתן תורה נוסף כאשר נכתבה התורה שבעל פה (דהיינו שמהפכת הכתיבה מתחילה באמת בימי עזרא הסופר, שורש תורה שבעל פה בבית שני).

ט לקוטי תורה לאר"י ספר שמואל. הובא והתבאר בשיעור ז' מנחם אב תשע"א.

י תהלים קמה, ד. ובמלבי"ם שם "כל שיוסיפו דור ודור לעיין במעשי ה' ובסתרי הטבע, יכירו בם חכמות ופליאות שהיו נעלמים מראשונים, וישבחו את מעשיו שיוסיפו בטובם חכמות על מה שהיו עד הנה, עד שכל דור הבא יראה שדור הקודם לא הבין את מעשה ה' כראוי".

יא שבת לא, א (ובתענית כט, א "מגלגלין זכות ליום זכאי").
דור זכאי = אברהם, "אברהם התחיל להאיר" אור חדש, וכן בכל דור זכאי יש גילוי של אור חדש.

יב וראה דברי הכסף משנה בהלכות ממרים פ"ב ה"ב, על דברי הראב"ד שריב"ז לא היה גדול ממתקני התקנה שלפניו: "קשות הראב"ד אינו מכיר, דמי אמר לו שריב"ז לא היה גדול כראשונים...? ולא יקשה בעיניך היאך אחרונים גדולים מהראשונים...". עיי"ש.

יג סנהדרין כו, ב. וראה אנצ"ת ערך כתב אשורי.

נוסחי משניות קדומות^א, אך הדברים לא היו 'חתוכים' וגמורים, מסודרים וקבועים לגמרי, אלא נתונים בתהליך עיצוב וביור.

בפשטות, זה עצמו הטעם לאיסור שהיה תחילה על כתיבת התורה שבעל פה: המשנה עדיין לא הגיעה למצב שהיתה יכולה להיכתב, לא היה אפשר לנסח את ההלכות בצורה ברורה ומוחלטת, לקבוע מסמרות ולהפוך לנחלת הרבים. אין לכתוב את המשנה קודם שיגיע זמנה, כמו שאין להוריד את התבשיל מן האש באמצע בישולו וכמו שאין לקטוע ילד באמצע גידולו.

עד דורו של רבי, היה צורך שהתורה שבעל פה תמסר דוקא בעל פה כדי שיהיה בית מדרש גדול וחי, של חכמי ישראל המתחדדים זה בזה, דור אחר דור. ההכרח למסור את התורה מפי הרב לאזני התלמיד, הביא להתקשרות נאמנה וחזקה בין החכמים לתלמידיהם ומשא-ומתן בין בתי המדרש השונים, וכדי לקנות את התורה ולברר את הספקות היה צורך לגלות למקום תורה ולשמוע תורה מפי הרב עצמו. כך היה הדבר במשך דורות רבים שבמהלכם התגבשה התורה שבעל פה, מה שלא היה קורה אילו היו ספרים ללמוד בהם (כמו היום)^א. אך בדורו של רבי התורה שבעל פה היתה מוכנה ובשלה לעיצובה, גיבושה וניסוחה הסופי, עד לכתביה בספר.

דהיינו, תחילה היתה התכנסות פנימה של חכמי התורה, הלומדים בעל פה זה מזה וזה עם זה. אך לאחר שיצאה "משנה ברורה" וסולת מנופה, אזי ניתן ומצוה לכתוב

ז ראה למשל תוספות בבא קמא צד, ב "לפי שהמשניות היו קודם רבי אלא שרבי סדרם". וראה באריכות ב'סוד המשנה ועריכתה'.

ח וכן כתב הראי"ה הקוק בקובץ 'עיסור סופרים' א (בהקדמתו הנקראת 'שער הסופר').

מתלמידי חכמים לכל העם

אפשר עוד לומר שעיקר האיסור לכתוב תורה שבעל פה היה כדי להצניע אותה מעמי הארץ, שלא יבינו כפי קוצר מחשבתם ויוציאו דברי תורה לדברי הבאי וכפירה (כפי שיתבאר בעניין לימוד תורה לנשים וגויים). כלומר, תחילה היתה התורה שבעל פה נחלת החכמים בעיקר, ואף על פי שמצות תלמוד תורה שייכת בעיקרה לכל ישראל, לא היתה ברירה אלא ליצור חילוקי מעמדות בין תלמידי החכמים העוסקים בתורה ('שכתב עילית משכילה') לשאר העם, ובעיקר הבדל וריחוק בין תלמידי החכמים ('חברים') מכאן ועמי הארץ מכאן¹⁷. לכן תחילה לא היה שייך לכתוב את התורה כספר שכולם יכולים לקרוא בו. אבל לבסוף התרחש השינוי למעליותא, והוחלט שאין לחשוש יותר מעמי הארץ, וגם אם יש בקורת על מעשיהם בהווה סוף-סוף "המאור שבה יחזירם למוטב"¹⁸.

אמנם בפועל המשיכו הבדלות חמורות בין חברים ועמי הארץ, במיוחד בעניני טומאה וטהרה¹⁹ (שהמשיכו לנהוג בהם שנים רבות לאחר החורבן²⁰), אבל הדבר הלך והתמעט. עם ירידת הדעת, בטל למעשה רוב סדר טהרות שנקרא "דעת"²¹. אכן, בפנימיות, תכלית הגלות היא גם לבטל את המחיצות בתוך ישראל, ודוקא מצד ירידת הדורות מתגלית מעלה זו, עד לרוח הבעש"ט שמגלה את

י ד ראה את הדברים החריפים שנאמרו על עמי הארץ בפסחים מט, ב. וראה בבא בתרא ח, א שרבי הצטער שנתן פתו לעם הארץ, עיי"ש.

טו איכה רבה ב, ב.

טז ראה רמב"ם הלכות מטמאי משכב ומושב פ"י ואילך. ורמז נאה: ברמב"ם שם מבואר שיש שלשה גדרים עם הארץ, חבר, תלמיד חכמים והנה שלשת אלו יחד עולים ג"פ עם הארץ (שעולה ז"פ חן, כח במשולש).

יז ראה נדה, ב, ב 'חבריא מדכן בגלילא'. רא"ש חולין פ"ח סי' ד. משנה למלך הלכות אבל פ"ג ה"א.

יח שבת לא, א.

המעלה ביהודים הפשוטים הקשורים לקב"ה בפשיטות ותמימות ('בלי חכמות'), ומשננים משניות בעל פה... אדרבה, בעמי הארץ יש גם מעלה מיוחדת, "עם הארץ – עם שבשבילם נבראת הארץ"²². ובסוף הגלות חוזרים לארץ בזכות "עמי הארץ", ו"אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות משניות"²³.

בטולה ויסודה של תורה

בכלל, המהפכות בתורה, הנובעות מ"עת לעשות לה' הפרו תורתך", שייכות למאמר היסודי של ריש לקיש "פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה, דכתיב 'אשר שברת' אמר לו הקב"ה למשה יישר כחך ששברת"²⁴. והנה עומק דברי ריש לקיש הוא שהתורה נתנה לכל ישראל, ו"יסודה של תורה" הוא מעלת ישראל, "ישראל קדמו לתורה" ו"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר", ולכן צריך לפעמים לנקוט בדרך הנראית כ"בטולה של תורה" כדי לחזק את היסוד של ישראל. לכן משה רבינו שבר את הלוחות, כדי להציל את ישראל מן הדין הקשה²⁵, ולכן מבטלים תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה (כמו שמפרש רש"י את דברי ריש לקיש שזהו "בטולה של תורה" שצריך להעשות). כך גם בנוגע למהפכה הראשונה: זהו "בטולה של תורה", בטול המעמד המיוחד של תלמידי חכמים שהיה להם מעין 'מונופול' על התורה, ואילו כעת יכולים כולם לפתוח ספר וללמוד – דבר שנעשה עוד יותר רחב מאז המצאת הדפוס, ועוד הרבה יותר במהפכת המידע בשנים

יט ילקוט שמעוני פירשת קדושים תריח.

כ ויקרא רבה ז, ג.

כא מנחות צט, א.

כב כמו שפירש רש"י שמות לד, א "משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתובתה, אמר אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך".

תלמידי חכמים (שמים) ועמי הארץ (ארץ), ואמנם תחילה "הארץ היתה תהו ובהו", כיון שהחכמים הרחיקו את עמי הארץ, אבל "רוח א-להים מרחפת על פני המים" – "זו רוחו של מלך המשיח" שהחלה להתגלות בידי הבעל שם טוב שקרב את עמי הארץ וחיבר שמים וארץ (בכח שם ה-טוב, הכתוב בראשי תבות "את השמים ואת הארץ"), עד ש"ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור", "יהי אור" לתלמידי החכמים "ויהי אור" גם לעמי הארץ, כעבודתו של "אברהם התחיל להאיר" שהאיר לכולם אפילו לרחוקים ביותר ("הנפש אשר עשו בחרן", אלו שהם בחרון אף של מקום). ה-ש היא גם שוה, לאחר הבריאה המחלקת לשנים אזי התורה "שוה לכל נפש".

והנה שבירת הלוחות רמוזה בסוף התורה, "ולכל היד החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל" ומפרש רש"י "לעיני כל ישראל, שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם" (וכך מתחבר סוף התורה לתחילתה). **לעיני כל ישראל = בטול תורה זהו יסודה!**¹³

כד וביחד עם בעל המאמר: **ריש לקיש בטול תורה זהו יסודה** = 1711, חן במשולש. המספר המשולש הבא הוא 1770, משולש 59 = **ישר כחך ששברת!**

האחרונות! אבל בטולה זהו יסודה, שכך הופכת התורה לנחלת הכלל, וישראל הופכים להיות "גוי אחד" ללא מחיצות בתוכם. מי שאמר "בטולה של תורה זהו יסודה" הוא ריש לקיש, בעל תשובה שהיה בעצמו ראש הלסטטים, גרוע יותר מעם הארץ, וכעת הוא מלמד שיש תקנה לחבר את החכמים עם פשוטי העם.

כל זה רמוז בשבירת הלוחות: שבירה היינו לקחת דבר אחד ולשבור אותו לשנים (לפחות). התורה היא אחת, ואחדות זו נמסרה תחילה לתלמידי החכמים (התופסים בשכלם את כל התורה כ"מקשה אחת"). אבל צריך לשבור את האחדות הזו, ולמסור 'פירוים' ממנה לכל אחד ואחת מישראל.

וכן סוד בריאת העולם הוא להפוך דבר אחד לשנים, אחדות אלוקית ההופכת לריבוי, כמו שרמז ב-ב של "בראשית". ועוד: **בראשית** אותיות **שברתי א**, שברתי את האחדות, וכן **בראתי ש**, בראתי שנים-שניות, מתחיל ב"את השמים ואת הארץ"¹³. שמים וארץ הם

כג ורומז גם ליום ראשון ושני במעשה בראשית. ביום ראשון כתוב ה פעמים אור, וביום שני ה פעמים רקיע ו-ה פעמים אמר, סוד "אור מים רקיע", וד"ל.

הסיפור החסידי

רבי לייז'ע הכהן מטבריה

הרה"צ רבי אליעזר [לייז'ע] הכהן זצ"ל נולד ברוסיה הלבנה לאביו הרה"ח רבי יוסף צבי הכהן רוזובסקי ז"ל שהיה מחסידי לעכוויטש. בנערותו הסתופף בצל רבי משה מקאברין ואח"כ אצל תלמידו בעל יסוד העבודה, על פי פקודתו עלה לארץ ישראל בה האריך ימים. היה מזקני החסידים בטבריה ואף הוצע שיתמנה לרבי אחרי פטירת רבו האחרון. הסתלק לבית עולמו בכ"ו מנחם-אב תרע"ו ומנו"כ בעיר טבריה.

אמר לי להחזירו למקומו. חשבתי לכתחילה שחיבה יתירה יש לו לספר זה ולכן התלהב ונתרגש כל כך. הוצאתי עוד ספר, ושאל אותי איזה ספר אתה אווז בידך, השבתי 'הליכות עולם' למרן הבית יוסף, מיד תפסו בהתלהבות והתרגשות כמו בספר הקודם. בהוצאתי את הספר השלישי, חזר שוב על שאלתו איזה ספר זה, וכאשר השיבותיו, אמר, אוי, הרי זה חצי שנה שלא ראיתו ולא עיינתי בו, בוא נתישב ונלמד בו קצת. התיישבנו, התחיל ללמוד בו בהתרגשות גדולה. כך חזרו ונשנו הדברים כשבכל ספר מצא ענין לענות בו. כשלוש שעות לקח לנו איורור הספרים, כאשר כל כולו מרוגש בהתלהבות ויגיעה, ואגלי זיעה ניגרים ממנו וממני.

סיפור זה ביקש ממני מרן מוהר"א [רבי אברהם וינברג מסלונים] זי"ע כמה פעמים שאחזור עליו. וספור נוסף:

התלהבותו בחג הסוכות עברה על גדותיה יותר משאר ימות השנה. כמה שתפילתו בכל ימות השנה היתה בהתלהבות ובהתרגשות שלא מעלמא הדין, בחג הסוכות היה זה פי כמה וכמה. אמירת ההלל שלו היתה בכזו התלהבות שלא ידע באיזה עולם הוא נמצא. מיד כשהתחילו לומר את ההלל התחיל כבר לנענע את הלולב בכזו התלהבות, שחשבו שעוד מעט יתעלף מכלות הנפש. כשהגיע

ר' ישראל שמעון קאסטליניץ מקדים לסיפורו על ר' לייז'ע (בספרו "מוקנים אתבונן") כי ר' לייז'ע הוא דוגמה לחסידי העבר, שמי שלא הכירם לא יוכל להבין במה מדובר כי כיום "אין דוגמתם בעולם כלל". ר' ישראל עוד זכה לפגוש אותו, וגם שמע אודותיו רבות מבני הדורות הקודמים, וכך הוא מספר:

זכורני שאחת הפעמים שביקש אותי שאבוא עמו היה בערב פסח ב"ג ניסן לאחר תפילת שחרית, פנה אלי ואמר: ישראל שמעון, האם אתה מוכן לעזור לי בניקוי ואיורור הספרים לכבוד פסח? בידעי ומכירי שאין לו אלא ארון קטן ובו מעט ספרים, השבתי בחיוב. מיד תפס את מקלו העבה בהתלהבות כשכל כולו סוער ומרוגש ופנה ללכת לכיוון ביתו. התפלאתי על המחזה, מדוע ובשביל מה הסער הגדול הזה. כאשר הגענו לביתו הניח את הטלית והתפילין על מקומם, הסיר את אבנטו ואמר לי: נו בא וניגש אל הארון לאוורר את הספרים.

נגשנו יחדיו. הוצאתי ספר מן הארון, נגבתיו יפה בסמרטוט שהכין לכך, ורציתי להחזירו למקומו. פנה אלי ואמר, הבה ואראה איזה ספר זה, אמרתי לו שהוא ספר 'אבקת רוכל' למרן הבית יוסף, חטף את הספר מידי, וכאשר כולו מלא התרגשות אמר: אוי, דער הייליגער אבקת רוכל. פתחו והסתכל בו רגע קט, ואחר כך

מדביקותו. ושאלני, נו גמרת כבר? השבתי לו הן. וסיים הרופא: יאמין לי מר, אם נמצא כהיום איש שכזה הייתי מפזר ונותן עבורו את כל היקר והחשוב בעיני.

בדרך כלל מתחלקים הצדיקים לשני סוגים – צדיקים בעלי התפעלות וצדיקים בעלי מוחין הנוהגים ב'אָן התפעלות' (ללא התפעלות). עבודת הצדיקים בעלי ההתפעלות מתבטאת בעיקר בגילוי המדות דקדושה – הן במדות הלב, המתעורר לעבודת ה' באהבה ויראה מורגשות, והן בביטוי חיזוני לאותה התלהבות בתנועות וכיו"ב. לעומתם, אצל הצדיקים בעלי המוחין עיקר העבודה הוא ההתבוננות באלקות בכלי השכל, ללא דגש על המדות, המתעוררות ממילא כתוצאה מההתבוננות אך ללא 'בליטות' חיזוניות (עבודת ה'אָן- התפעלות' אופיינית לחסידות חב"ד – כמבואר באריכות בקונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי – אך במובן מסוים בכל החסידויות הרוסיות, מבית מדרשו של רבי מנחם מענדיל מויטבסק, הודגשה יותר עבודת המוחין).

בעל ההילולא, ר' לייז'ע, מצטיין בשני קוי העבודה: סיפור הלולב בסוכות הוא דוגמת- שיא לעבודת המדות הלבבית שלו, כשאני יכול לעצור את התלהבותו העולה על גדותיה, בהתפעלות בתפילה ובנענועים חיזוניים (אותם 'מזמין' חג הסוכות, בעבודת הנענועים ובריקודי השמחה). לאידך, סיפור הניתוח, ממחיש שלמות של "מח שליט על הלב" ושל יכולת שקיעה בהתבוננות ודבקות אלקית עד לשכחת הגוף הגשמי. סיפור נקיון הספרים לפסח – חג של המשכת מוחין – הוא מיוזג ביניהם. לצד חבת הקדש לספרים והתרגשותו – עד לזעה של מצוה – מנקיונם, הוא נוהג בהם בדרך ארץ ונזהר מלקלקל אותם (בניגוד ללולב שנפסל...). כראוי לספרי קדש שהם- הם מקור המוחין של הלומד.

ליהודו' זעק מנהמת ליבו ה-i-d-g... ולעיתים היה נפסל הלולב מיד בנענועים ראשונים. ושמעתי מאדמו"ר מוהר"א זי"ע"א שפעם אחת נפסל לולבו של רבי לייז'ע בהושענא רבא בבוקר, ולא היה לו לולב אחר לנענע בו. והיה מודאג מאד כשאני יודע מהיכן יקח לולב לנענועים. ואמר לו האדמו"ר זי"ע שיש לו לולב בביתו, אבל עדיין צריך לו היות ובני ביתו לא ברכו עדיין על הלולב. הבטיח רבי לייז'ע שישמור על הלולב מאד, ובלבד שיתן לו לנענועים באמירת ההלל. נאות הרבי ליתן לו הלולב, כשהגיע רבי לייז'ע לאמירת ההלל שכח עולם ומלואו ונתרגש מאד, וכשאמר את ההודו הראשון תחב את הלולב בכותל ומיד נפסל הלולב...

לצד העבודה הנרגשת, מדגיש המספר: כגודל ורוחב לבו שהיה בווער להשי"ת ללא הפוגה, כמו כן היה בעל מוח עצום והיה עובד את ה' במוחו בדביקות המחשבה ללא היסח הדעת ולו לרגע אחד.

מין אדמו"ר מוהר"א זי"ע היה מספר שהרופא בטבריה ד"ר ברגר אמר לו פעם בהתפעלות היכן לוקחים כזה ר' לייז'ע? הבטתי עליו בתמיהה, מה לך ולרבי לייז'ע. סיפר לי הרופא, שלרבי לייז'ע היה פעם פצע ביד שהוצרכו לנתחו. ולפני שטיפל בו רצה להרדימו שלא ירגיש את היסורים. אמר לו רבי לייז'ע שאין מן הצורך, רק שיאמר לו טרם שיתחיל לנתח. בתחילה הססתי בכך, היוכל בר איניש להתעלות כ"כ עד שלא ירגיש שחותכים בבשרו החי. אולם לא דחיתי אותו, וחשבתי בוודאי כשאתחיל לנתחו יתחנן אלי שארדימו. אולם לתדהמתי נשכב על המטה הרים את שרולו והושיט לי את ידו, ושכב דבוק במחשבתו בשקט ומנוחה עד שגמרתי לטפל בו. ואפילו לאחר שכבר גמרתי היה עדיין דבוק במחשבותיו עד שהוצרכתי לטלטלו ולהקיצו

הזקנים, בכל עת (כמבואר באריכות בספר התניא) – "והנגלת לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת". הדגים החיים ב"עלמא דאתכסיא" – מכוסים במים – רומזים לעבודת הנפש הפנימית התלויה ברזין דאורייתא, "הנסתרת להוי' אלהינו". הדג עצמו הוא רז, המורכב מראש-זנב (ראש-זנב עולה פ פעמים דג), ותמיד הוא 'שוחה בתוך עצמו' (שהרי לכמה ענינים בהלכה מציאות הדג היא מציאות של מים) מראש לזנב ומזנב לראש. הראש הוא עבודת המוחין, כפשוטו, והזנב הוא ההתפעלות המגיעה עד לקצה החיצוני ביותר (שעל כן נהגו החסידים לכנות את מי ששרוי בהתפעלות חיצונית בלבד, ללא מוחין עצמאיים וחוט שדרה יציב, בכינוי 'זנב', אם כי באידיש עסיסית...). בעלמא דאתגליא יש מעלה בזנב, עד שאמרו חז"ל "הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים", אך בעלמא דאתכסיא הדגש הוא בעיקר על הראש.

ר' לייז'ע מבטא בדבריו (כמו גם בסיפורים נוספים) את בקשת "אל תשליכני לעת זקנה" – לא להיות זקן שאינו אלא 'זנב' הנגרר אחרי התובנות והמעשים להם זכה בילדותו, והמחקה כקוף את הנהגתו מימי צעירותו (כנודע שבזקנה נבחן האדם האם הוא תלמיד חכם הנעשה ראש-מלך או עם הארץ ההולך ומתנדמה לקוף). יש צדיקים האוכלים ראש דג מדי שבת, כדי לתקן את הנשמות ולעורר בכולן, דג זקן ודג צעיר, את בחינת ישראל, אותיות לי ראש, וכולנו נוהגים כך בראש השנה ומבקשים "שנהיה לראש ולא לזנב".

ורמז: התפעלות מוחין עולה "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי'" – חלקו הראשון של משפט היחוד, אחריו בא "פסיק טעמא", ואז המלה "אחד". אצל מי שקשור באמת לרבנונו של עולם הכל "אחד".

נקנח בסיפור הכנה לסליחות (המתאים ל"מברכין אלול"...), מהספר "אוצר ישראל": סיפר ר' יואל אשכנזי: נהירגא כד הויגא בר שיבסר בשנת תרס"א, במוצש"ק שמתחילים לומר סליחות שאצלנו המנהג לומר בחצות הלילה סליחות, וכאשר עשיתי הבדלה, חשבתי כי אקח לי מועד ליכנס במוצש"ק להחסידים הקשישים ששמשו רבוה"ק מקאברין ומסלאנים זי"ע, אשר לבס פתוח כפתחו של אולם, ונכנסתי לבית רבי אליעזר הכהן זצ"ל שהיה נקרא ר' לייז'ע, מחשובי תלמידי הגה"ק מקאברין זי"ע והיה דלוק בביתו לעמפל נומער 4 בעשישית, והיה מטייל בביתו מכותל לכותל, וכשראה אותי אמר 'יואליקע טוב שבאת', ואמר לאשתו 'תן כוס ליזאל', ואמר לי 'אני מקנא אותך שאתה אברך, אברך הוא כמו דג קטן, הנה הראש והנה הזנב, אפילו כשהוא במדרגת זנב ברגע אחד חוזר לראש, אבל זקן כשהוא אוחז בראש אז טוב מאד, אבל כשהוא יורד לזנב הוא רחוק מהראש, ועד שיחזור לראש צריך עבודה רבה ולא ברגע אחת חוזר לראש', וראיתי בפניו שב"כ נפשו נמוכה עליו ופניו נשתנו כשולי קדירה.

משל הדג בו, השתמש ר' לייז'ע, אינו מתייחס לעבודת ל"סור מרע ועשה טוב" בפועל, בה צריכים להחזיק הצעירים, וכ"ש

מענות ותשובות

שאלה:

ב. בעל תשובה צריך לומר 'אי אפשי', ולברוח מן הרע בלא להביט לאחור^א, מה שיוצר באופן טבעי יחס עויין מן הרגיל כלפי עולם ומלואו.

מענה:

בעלי התשובה של היום הם תינוקות שנשבו, העבירות שלהם היו ב'תמימות' ולכן לא כל כך שייכת אליהם האמירה השניה.

שאלת המשך:

סוף סוף, סובייקטיבית, יש בקרב קהילות של בעלי תשובה הלך רוח דומיננטי של בריחה ומאסה ברע, האם נכון להדריך שיצמצמו את זה?

מענה:

טבע בעלי התשובה של היום הוא 90% השתוקקות להתקרב לטוב, לא בריחה מהרע. תורת הבעש"ט חדרה למציאות הכל - סור מרע על ידי עשה טוב (כמעט בלי לחשוב על הסור מרע אלא בדרך ממילא).

שאלה:

בזמן האחרון קבלתי על עצמי לנהוג מנהגי חב"ד. פעמים רבות מתעורר ויכוח ביני לבין אבא שלי בנוגע לכך ולטענתו לא כל מנהגי חסידים הוא אכן מנהג מוסמך על דעת הרבי. איך אוכל להסביר לאבי באופן המתקבל את חשיבות העניין בעיני ואת מעלת מנהגי חב"ד?

א. כמובא בלקוטי תורה פרשת ואתחנן (ט, ד) "כן אמר הה"ק המגיד נ"ע שאע"פ שארז"ל 'אל יאמר אדם אי אפשי בבשר כו' אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, היינו במי שלא חטא מעולם אבל הבעל תשובה צריך להיות כל מיני רע ואיסורים מאוסים אצלו ושיאמר אי אפשי כו' בכדי שלא יפול ח"ו".

בשבת האחרונה היינו כל הישיבה בתל-אביב. בערב שבת הלכנו כמה בחורים לעשות מבצעים ולזכות יהודים במקומות בילוי במצוות קידוש ובסעודה שלישית הלכנו לגן העצמאות כל הישיבה, התלמידים והר"מים, התוועדנו וניגננו ניגונים.

לאחר השבת התעורר ויכוח ביני לבין אחד הבחורים בישיבה. הוא שאל אותי מהו ההיתר שלי ללכת למקומות לא ראויים כדי לעשות שם הפצות וטען שגם דעת הרבי היא שבחורים לא ילכו למקומות כאלה למבצעים. אני טענתי שזה תלוי בתחושה ובאפשרות האישית של שמירת העיניים ומצדי, כאשר אני בא מכח המשלח, אני רואה רק יהודים טובים וברצוני לעורר אצלם את הניצוץ היהודי. מה דעת הרב בנידון?

מענה:

הכלל הוא שאפשר ללכת והשליחות שומרת, אבל יש יוצאים מהכלל. מי שמרגיש שפעילות כזו מזיקה לו, נכון שלא ילך.

שאלה:

אני אמור לתת שיעור בצפון לקבוצה של בעלי תשובה, שמארגנים לעצמם סידרת שיעורים בנושא "בעלי תשובה".

לרגל זאת אני רוצה לשאול על היחס בין שתי האמירות ששמעתי מפי הרב.

א. בעלי התשובה ינהלו את המדינה. אוצרות רבים להם והם באים עם שפע של ניצוצות ועם מוטיבציה להתייחס אליהם.

תשובה:

קבלה מהשמש [של הקדושה, "שמש הוי"'], אלא כתוב ש"האור בה בקביעות", כלשון הנביא, "והיה אור הלבנה כאור החמה (ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים)". כלומר שבכל ט"ו בחדש יש רק "השלמות בהגילוי", לאחר מיעוט הלבנה בתחלת החדש האור מתרבה בהדרגה עד למילוי הלבנה בט"ו לחדש ואח"כ שוב מתמעט, ואילו בט"ו באב יש מעין גילוי מהעמיד שאור הלבנה לא יתמעט עוד (הכל מוסבר לעומק במאמר 'שני המאורות' של ר' אייזיק מהומיל, שגם בתחלת הבריאה, לפני מיעוט הלבנה, הלבנה קבלה מהשמש כו'). הנמשל הוא סוד תולדות עם ישראל: ישנם ט"ו דורות מאברהם עד שלמה, סיהרא באשלמותא, ועוד ט"ו דורות של ירידה עד חורבן בית ראשון, ועוד ט"ו דורות (בדברי הימים) עד "ענני שבעה", הלא הוא מלך המשיח^ג, ואין עוד ירידה (גאולה שאין אחריה גלות כו', בנין בית המקדש השלישי והנצחי).

בבחי' ביטול לגמרי, ואת רוח הטומאה אעביר כו', ומעין זה בט"ו באב תשש".
ג מדרש תנחומא תולדות, יד.

הרבי בעצמו כתב את ספר המנהגים חב"ד, כל מנהג עם מקורות מהימנים. את זה צריך לקיים (לא דברים שאינם מהרבי ואין להם מקור מפורש כו'). את זה תסביר לאבא בטוב טעם, כבוד ושמחה.

שאלה:

בלוח 'היום יום' של הרבי בתאריך ט"ו באב כתוב שהמעלה של הלבנה ביום זה הוא שיש לה אור עצמי ואינה מקבלת מהחמה. האם יש לזה גם ביטוי פיזי-גשמי או שזה רק מסמל את הכוח הסגולי של יום זה שמתקן את ט' באב?

מענה:

לא כתוב שיש ללבנה אור עצמי (מה שלא

ב לשלמות העניין, מובא כאן לשון 'היום יום' לט"ו באב השייך לעניין:

"רושם אאמו"ר: מעלת ט"ו באב על כל ט"ו בחדש, שזהו רק השלמות בהגילוי, אבל מ"מ היא רק בחי' מקבל, אבל בט"ו באב האור בה בקביעות, לפי שהעלי' היא לפי ערך עוצם הירידה דת"ב ... וזהו תשש כחה של חמה, עכו"ם מונים לחמה בישא, ובט"ב תשש כו' במכל שכן מזמן הבית שהיו נכנעים לשלמה, כ"ש לעתיד, ונהרו אליו,

האקדמיה התורנית הסובייקטיביות שבאבולוציה

במדור האקדמיה התורנית אנו עוסקים באחד הפרצופים-מודלים הבסיסיים הקושרים את התורה והמדע יחד. בפרצוף זה, הנקרא פרצוף האקדמיה התורנית, באים כל תחומי הידע האנושי והאלוקי תחת קורת גג אחת ומסודרים לפי מערכת הספירות. בכל פעם נתבונן בענין מסוים היוצא מתוך ההקבלה של פרצוף האקדמיה התורנית ונראה כיצד בכך העיון בכלים של פנימיות התורה ניתן להבין טוב יותר את עולמנו ואת הקשר שבין התורה ובין שאר תחומי הידע האנושי

ספירת הבינה קשורה עם תכונות שכליות מסוימות אותן תיארו חז"ל בביטויים שונים כגון: "מבין דבר מתוך דבר", "בינה מינה דינין מתערין", "חכמות נשים בנתה ביתה", "מדמה מילתא למילתא" ועוד. המדעים המדוייקים מתפתחים בעיקר בעזרת היכולת להמשיל משלים ולהבין דבר מתוך דבר. כך למשל רוב העולם מדמים שחשמל הוא כעין מים (רוחניים מאד) שזורמים בתוך צינורות (חוטי חשמל) שכן הפיזיקאים משתמשים במונחים כמו זרם וכח כדי לתאר את ההתנהגות החשמלית³.

אמונה
רישא דלא ידע
תורה
רישא דאין
אמנות
רישא דאריך

תיאוריה סובייקטיבית

המדעים המדוייקים כוללים את הפיזיקה, הכימיה, כתר הביולוגיה ומה שביניהם. במאמר עתידי נעסוק בהרחבה במודל

הקבלי המתאים לתאר את היחס בין המדעים המדוייקים השונים ובין "מלכת המדעים" הלוא היא המתמטיקה. מודל זה הוא היחס בין ספירת החכמה (המתמטיקה) לספירת הבינה (המדעים המדוייקים) על מכלול קשריהם כפי שהם מופיעים בקבלה. במאמר זה נתמקד בסובייקטיביות הקיימת

גם במדעים המדוייקים-אובייקטיביים. למעשה כל המדעים המדוייקים

עברו דרך שלב שבו רבה היתה

הסובייקטיביות עד שבאה המתמטיקה ובררה מתוך המכלול את החלק האובייקטיבי. נשים לב שהמתמטיקה בפרצוף האקדמיה התורנית מקבילה לספירת החכמה, וידוע מאמר הזהר "כלם בחכמה אתברירו" – ולענייננו, כוחה המיוחד של המתמטיקה לברור מתוך המדע את החלק האובייקטיבי⁴.

מתמטיקה
חכמה
פסיכולוגיה
דעת
מדעי החברה
חסד
רפואה
תפארת
חינוך
נצח
תקשורת
יסוד
מדעי המדינה
מלכות

עם רצון ה'. בהקשר זה מסופר אודות רבי מנחם נחום מטשערנבול שבערב ימיו הביא לו אחד מחסידיו חבילה עבה של דפים ובהם רשומים דרשותיו של הרבי על מנת שהרבי יתן לו הסכמה להדפיסם כספר (שלימים נקרא: "מאור עיניים"). רבי מנחם נחום בקש מהחסידי להשאיר לו את חבילת הדפים כדי שיוכל לעבור עליהם. לאחר כמה זמן קרא לחסיד שיסור לביתו, אולם להפתעתו של החסיד, רבי מנחם נחום החזיר לו רק כעשרה אחוזים מהחבילה המקורית. החסיד הרהיב עוז ושאל את רבו מה קרה לכל שאר הרשימות? הרבי ענה, "מה שאני זוכר שאמרתי, הוצאתי ואינו ראוי לבוא בדפוס. הדברים שאיני זוכר והיו לי בגדר חידוש שאמרתי, אותם החזרתי לך בשביל הספר".

במקום בו היתה לרבי מנחם נחום תחושה של בטול – ועל כן אין הוא זוכר שאמר את הדברים – הרגיש שאמר דברי אלקים חיים הראויים להישמר לדורות.

ב ויש להעיר שגם בדיונים ההלכתיים סביב חשמל

א באופן דומה, מתוך מכלול המעשים שאדם פועל בימי חייו, החוויה הנפשית של ספירת החכמה, המזוהה בחסידות עם כח הבטול, מבררת את החלק האובייקטיבי והמזוהה

ובמערכה'. אנו נתמקד בשתי קדימויות: קדימה בזמן וקדימה בטבע. קדימה בזמן פירושה סדר אירועים בזמן, ושתי הדוגמאות בטעותה של לאה הן שעשו נולד לפני יעקב וכמוכן שלאה נולדה לפני רחל. קדימה בטבע היא סדר במורכבות, או בלשון הראשונים: הפשוט קודם למורכב, כלומר שהדבר הפשוט כמו חומר הגלם צריך לבוא לפני שאפשר יהיה להוסיף לו צורה ולבנות ממנו שלחן. ולהיפך לא יתכן.

הטעות של לאה היתה שהיא הניחה שקדימה וסדר בסוג האחד מחייבים גם קדימה וסדר בסוג האחר. העובדה שהיא קודמת בזמן לרחל מחייבת שהיא גם יחסית בעלת צורה ותכונות פשוטות מרחל. וכך גם אצל עשו ויעקב. ממיאלא, אם יעקב הוא המורכב-הצדיק, הרי שבטבעו הוא מתאים לרחל המורכבת-צדיקה יותר ממנה. ואילו היא, לאה, מתאימה בטבעה לעשו. יש לזכור שהתאמה בטבע היא מה שמתואר בעם ישראל כחתונת אדם עם 'בת גילו'. למעשה, הטבע, הן של רחל והן של לאה, לא התאים כלל לעשו ולכן צדק לבן כשנתן גם את לאה ליעקב, בעל כורחו. אמנם מקצת מההיקש של לאה היה נכון פוטנציאלית, והיה יכול להתאמת אם בתה דינה היתה נישאת לעשו, ובכך אף להביא לתיקונו, כמו שדרשו חז"ל¹.

המסקנה היא שאי אפשר לסמוך אוטומטית על דימוי מילתא (קדימה בזמן) למילתא (קדימה בטבע), שכן בכוחו של הטבע להפתיע ודרוש אימות אובייקטיבי של הדמיון. במקרה זה אומרים חז"ל שעצם צערה של לאה גרם לה לשנות את טבעה דרך בכייתה.

אולם בניגוד למים שבאמת מגיעים ממקום א במקום ב בזרימתם, אין אף חלקיק של חומר ש'זורם' בגלל כח חשמלי. למרות זאת, הדימוי של החשמל למים סייע במדה מסוימת להבין את פעולתו.

הדמיון בתורה

הבינה ופראצוף אימא הן במדה רבה הפשטת דמותה של לאה אשת יעקב בתורה (ובמדה מסוימת הן הפשטת דמותה של חוה – "אם כל חי" – והדמות הנשית המקורית במקרא²). לאה היתה מושפעת מאד מכח הדמיון של הבריות. כלשון רש"י, "שהיו הכל אומרים: שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן. הגדולה לגדול והקטנה לקטן"³. אך בעוד הדמיון היה נכון, הסברה הפכה בדמיונה של לאה למציאות עד שהיתה בוכה תדיר עד שנעשו עיניה רכות.

השלכה כמו שעשתה לאה, מיחס המתקיים בדמיון אל המציאות, היא כלי סובייקטיבי. היא דורשת עימות ואימות עם המציאות האובייקטיבית. בפועל לאה טעתה. היא לא נישאה לעשו כפי שחזה לה הדמיון המקובל. מה היתה הטעות של לאה?

כדי להבין לעומק את טעותה של לאה עלינו לפנות למונח 'קדימות'. הקדימות מורה על סדר מסוים (הירארכיה – המלה השנואה ביותר כיום על הפוסטמודרניזם הסובייקטיבי) בין עניינים. על פי הרמב"ם⁴ ישנן חמש קדימויות: בעילה, במעלה, בטבע, בזמן

משתמשים בדימוי זה למכביר.

ג להרחבה ראו The Breath of Life: Torah, Intelligent Design, and Evolution, ע' 39-44.

ד בראשית כט, יז. ויש להעיר שבפתיחת הפרשה מופיע הפסוק ממנו למד הבעש"ט את ענין "יחוד יראה נורא", השרש לסוגיית האובייקטיביות והסובייקטיביות בתורה, כפי שהוסבר במאמר הקודם בסדרה זו.

ה ראו מלות ההגיון שער יב. ראו גם "ביאור מלות זרות" לר' ישראל קיטובר (מודפס בראש האמונות והדעות לרס"ג) ערך "קודם".

1 ראו סוד הוי' ליראיו ע' שמ.

2 ראה מעין גנים בגליון הקודם, ואתחנן-נחמן.

3 ראה רש"י עה"ת בראשית לב, כג.

הסובייקטיביות של הדמיון האבולוציוני

התשובה המתמטית לא אחרה לבוא, הסיכוי אפסי. תהליך אקראי אינו מסוגל לייצר את מגוון החיים על כדור הארץ. כל זאת מבלי להיכנס לשאלה של, כיצד התחילו החיים באופן אקראי מתוך חומרים דוממים – שינוי הדורש קפיצה עוד יותר גדולה מאשר יצירת מינים רבים מתוך צורת חיים בודדת.

אצל לאה, ראינו שבכייטה ורצונה העז להתפתח דחו את נישואיה לעשו. באופן דומה, כשמוסיפים תודעה או רצון (זו אינה חייבת להיות תודעה אלקית, מספיקה תודעה מוגבלת של מה שהתורה מכנה "נפש חיה" – פירוש המלה "נפש" הוא רצון), הטבע כבר אינו מוגבל בהתפתחות מהפשוט למורכב לאורך ציר הזמן הנייטרלי ובאופן אקראי.

ככל שהמחקר המתמטי של החיים והשערת האבולוציה מתקדם, כך נעשית התמונה המדעית של הטבע יותר אובייקטיבית. אנחנו למעשה רק בתחילתו של תהליך המתמטיזציה של החיים, ומה שכבר התגלה מכריח אותנו לדחות חלק מההשערות מבוססות הדמיון של האבולוציה, כמו התפתחות מגוון חיים על בסיס תהליך אקראי בלבד. קשה לשער מה המתמטיקה תעשה בסופו של דבר לאבולוציה אבל דבר אחד בטוח: המתמטיקה פועלת תקון לדמיון.

אובייקטיביות וסובייקטיביות הנם מונחים יחסיים. מה שאובייקטיבי במדע של היום ייחשב לסובייקטיבי במדע של העתיד (בדיוק כשם שהתיאוריות של למארק נתפסו לסובייקטיביות בראשית המאה ה-19), וכך עד אין סוף. כדי לפרוץ אל מעבר להתפתחות מסובייקטיבי לאובייקטיבי באה תורת ה' כדי לתת מבט אובייקטיבי אבסולוטי על המציאות. על האופן בו התורה רואה חלק מההשערות שמעלה האבולוציה אפשר לקרוא בספרנו על הנושא^ט.

התחום המדעי בו נמצא הדמיון בשימוש הכי הרבה הוא אבולוציה. למעשה כמות הדמיון באבולוציה רבה על המדע שבה ולא רק משום שאבולוציה התפתחה לאורך זמן על סמך ממצאים הדורשים דמיון רב כדי לפענחם. בניגוד לתחומים אחרים בביולוגיה (החוקרת את החיים), לא היו בנמצא כלים אובייקטיביים (קרי: כלים מתמטיים) כדי לאשש או לדחות את הסברות שהשערת האבולוציה העלתה. למרות זאת, בהיותה פונה בעיקר לדמיון, התיאוריה של האבולוציה מצאה לה משכן בלבם של רבים והפכה לתחום אהוב אליו אנשים נקשרים באופן רגשי.

עיקר ההנחה הדמיונית שביסוד האבולוציה היא שכשם שנדמה לנו שהזמן מתקדם מעצמו, כך גם ההתקדמות בטבע, מהפשוט למורכב מתרחשת מעצמה ללא צורך בהכוונה (קרי: תודעה). המסקנה היוצאת מדימוי הטבע לזמן היא ששינויים אקראיים מספיקים כדי לעבור מתא בודד לדג או פרה. כל המינים הרבים של החיים על פני כדור הארץ התפתחו באופן אקראי. כמו במקרה של לאה, יש כאן הנחה של התאמה בין הקדימה בזמן לקדימה בטבע. כך היה מצב הדברים עד לפני כ-60 שנה עת הביולוגיה החוקרת את החיים עברה כולה שינוי מהפכני בעקבות גילוי מולקולת הדנ"א. הפרדיגמה הבסיסית כיום בביולוגיה היא שכל החיים מבוססים על תפקודו של הדנ"א. (יחד עם המולקולות הדומות והנלוות אליו) והחלבונים הנבנים על בסיס ה"הוראות" של הדנ"א. גילוי המכניזם המסתתר מתחת לפני השטח של החיים מאפשר להפעיל מודלים מתמטיים כדי לבחון עד כמה 'סביר' ששינויים אקראיים בדנ"א יובילו ליצירת חלבונים חדשים המאפשרים למינים חדשים להתפתח.

רמז בפרשה | מתמטיקה בפרשת השבוע | פרשת היראה

לדרשת רבי מאיר באופן אחר והוא שבחילוף אתב"ש מָה נהיה יץ ששווה 100.

והנה, מאיר עצמו נוטריקון מאה ברכות. ועוד, פרשת עקב היא הפרשה ה-מֵאָה שווה 46 בתורה! בהקבלה לדרשת רבי מאיר פרשת עקב (מֵאָה) משלימה את פרשת ואתחנן (הפרשה ה-מָה), שכן יש בהן את שתי הפרשות הראשונות של קריאת שמע. בפרשת עקב אלף פסוקים. וכשנחבר מָה-מֵאָה נקבל 91 זוג הוי' א-דני כו',

הזוג של שתי פרשיות קריאת שמע כנ"ל.

נסדר את 100 האותיות בצורת רבוע המלה הראשונה של הפרשה וְעַתָּה עם המלה האחרונה, ודבש

שווה 793, סוד העבור (שארית חלקי החדש) ומספר מגן דוד. הביטוי החותם אָרָץ זַבַּת חֶלֶב וְדָבַשׁ יחד עם ד תבות הפותחות שכנגדן וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הוי' (ששווה 1093, גם מספר מגן דוד) עולים 2145 שהוא 65 (אדני-י) במשולש וכן 793 הנ"ל ועוד 1352, הרבוע הכפול של הוי'. בשני הביטויים 13 ו-15 אותיות שהם 5Δ ועוד שתי שורות (של 6 ו-7) המשלימות ל-7Δ. ערך השורה התחתונה חֶלֶב וְדָבַשׁ עם האות ו שבקודקוד העליון עולים משיח, פנות חוש. השורות בדילוג (3 1 5) שוות 352 ערך השורה התחתונה, חֶלֶב וְדָבַשׁ: הכל חֶלֶב וְדָבַשׁ! האות האמצעית במשולש 5 מסביב 356 מסביב 1784. המספר הבא בסדרה יהיה 4289, והנה 2145 (כנ"ל) הוא הנקודה האמצעית של 4289!

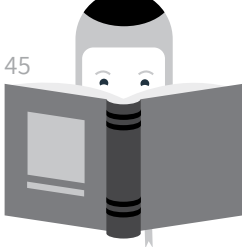
ו
ע
ת
ש
ה
י
ש
ר
א
ל
מ
ה
ו
ה
י
ה
א
ר
ז
ב
ת
ח
ל
ב
ו
ד
ב
ש

רבינו יונה כתב בספר היראה (סימן שלב), ויקרא בכל יום בפרשת וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הוי' א-לְהִיךָ שְׂאֵל מְעַמְּךָ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת הוי' א-לְהִיךָ לְלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכֶיךָ וְלֹא-הִבֵּה אֶתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת הוי' א-לְהִיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ שְׂכֹלָה יֵרֵאת שְׂמִים לִמְעַן יִזְכֹּר תְּמִיד הַבּוֹרָא וְלֹא יִחַטָּא.

פרשת היראה כוללת 20 פסוקים (דברים י, יב עד יא, ט) מפרשת עקב. נחלקו בה המפרשים אם עניינה יראת העונש או יראת הרוממות, ולרוב הדעות עיקרה יראת הרוממות שהרי זו יראה המביאה לידי אהבה. גם בתניא (פרק מא) הדגיש ש"צריך להיות לזכרון תמיד, ראשית העבודה ושרשה... לעורר תחלה היראה" (ודוק ששם התניא עוסק ביראה תתאה).

מהפסוק הראשון בפרשה גם למדו על חיוב מאה ברכות בכל יום (מנחות מג, ב): "תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הוי' א-לְהִיךָ שְׂאֵל מְעַמְּךָ". ופירש שם רש"י שרבי מאיר היה קורא בפסוק "מֵאָה" במקום "מָה". בכלבו (א, ה) מצינו: "וכתב רבינו יעקב ז"ל כי מצא כתוב במסורת דאית בה מאה אתין ו'שואל' מלא". רוצה לומר שיש מסורה על פיה "שְׂאֵל" נכתב מלא "שְׂוֹאֵל" ואז יש בפסוק "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה וגו'" 100 אותיות, רמז ל"מאה ברכות". אמנם, בכד הקמח (ערך ברכה) הביא סברא פשוטה אחרת וזה לשונו, "אסור להתעצל מלהשלים... מאה ברכות... בכל יום, ודבר זה מן התורה... דכתיב וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הוי' א-לְהִיךָ שְׂאֵל מְעַמְּךָ. ואמרו ז"ל, 'אל תיקרי מָה אלא מֵאָה', ועוד תמצא בפסוק צט אותיות ועם תוספת אל"ף ב"מָה" יעלו מאה.

באבודרהם (שער ג, ברכת המצות) הביא רמז

הַעֲוִיָּנוּת שֶׁל ה' המדור לילדים

אם ירד השנה מספיק גשם – יש לך, לא ירד – אין לך. איזה סוג שבח הוא לאָרָץ?!

הַטְּבִיעוּת שֶׁל הַטְּבִיעַ

מה אתם אומרים על המחזה הבא: "רזי, תתחיל להתארגן לשנה. מחר למוזדים, ההסעה לא תחכה. מערכת כפר הכנת?". כל יום זה כף. אני שקוע לי בעניינים החשובים שלי, ואמא כפר חושבת על מחר. ומה קורה בבקר? "רזי, התיק מוכן? אל תתעכב אחרי הלמוזדים. אתה צריך להספיק שעורי בית, חוג וללמוד עם אבא. ואל תשכח, צריך פה גם קצת עזרה". אמא כפר ערוכה להמטוף. ומה בהמטוף? שוב חוזר הגלגל.

אל תחשבו שתמיד זה כף. יש גם הרבה דברים ששוכרים אצלנו את השגרה. סבתא מגיעה לפעמים בהפתעה לבקור או שנוסעים לחתנה של בן דוד, אבל השגרה היא שגרה, וכשאני חושב על כף זה עושה לי טוב ולא-טוב. טוב, כי כדאי שיהיה לי סדר יום קבוע, שאמצא את הבגדים בבקר ואת הפיג'מה בערב... אבל גם לפעמים הסדר הקבוע נעשה קצת מעיק. דבר רודף דבר ונראה שלא מתקדמים לשום מקום.

- "איזה נס! בדייק כשהגעתי לתחנה הגיע האוטובוס"

- "מה נס בנה? רזי, הוא תמיד מגיע לשם בשעה הזו"

- "אז מה. בשבילי זה נס. תאר לך שהייתי מאחר..."

- "כן, אם הגעתי בזמן לתחנה זה כבר נס..."
- "יודע מה? זה נס שבתוך הטבע."

הפרשה שלנו עטורת שבחים על ארץ ישראל – שבעת המינים הגדלים בה, המעינות היוצאים בבקעה ובהר, הפרזל והנחשת שנתן לחצב מאבניה. את השפע הגשמי שה' מעניק לנו דרכה מסכמת הברכה "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה".

אבל בהמטוף אותה פרשה מגיע תאור מענין. ארץ ישראל משבחת בגלל... מה שאין בה! אין בה שפע תמידי של מי השקיה לגדולי הקרקע. במצרים התרגלנו לחיים קלים: מי הנילוס היו זמינים בשפע במשך כל השנה, עליה רק למשך צנור אל השדה – והמים אצלה ללא הגבלה. לעמיתה, ההשקיה בארץ ישראל מתבססת על מי הגשמים – "ארץ הרים וביקעת למטר השמים תשתה מים".

המדור מוקדש לזכות:

חתן והכלה שמואל נתנאל וחייה מושקא שי' חייקין לרגל נישואיהם - אור לח"י מנחם-אב. שיזכו להקים בית נאמן בישראל

גבוהה. יש לזה קשר לנסים שה' מחולל?
הנס הזקוף שמש את חילי הצבא
בתקופות קדומות. היום אנו משפעים
במכשירים משוכללים ליצירת קשר
- טלפונים, מחשבים, מכשירי קשר -
וכשחילים צועדים בשטח לקראת יעד
מסוים הם עושים בהם שמוש רב. מה קורה
כאשר קבוצה של 50 חילים מסתערת
והקרב נמשך? הם עלולים לאבד אחד את
השני ואולי אף להתערב עם חילי האויב.
כיצד יודיע המפקד לחיליו שהחלט לשנות
את כוון ההתקפה? הדרך לשמור על רפוז
הכוחות והעברת המידע בזמן נעשית
באמצעות הרמת הנס. בתוך כל קבוצת
חילים נבחר לוחם אחד לתפקיד - עליו
לשאת את הנס במהלך הלחימה ולהרימו
בעת הצורך. זהו האות הקורא לכל החילים
לשוב ולהתרכז. גם אנו, ישראל הפזורים
בארבע כנפות תבל, מצפים להרמת נס
המפקד שלנו, וכך אנו מבקשים ממנו
בכל יום: "ושא נס לקבץ גלויותינו".

למה אני מספר לכם את כל זה? כי
מה שעושה הנס לחיל בקרב קורה לי
כאשר אני שומע על נס. נכון, לא ראיתי
אף פעם את הים נקרע לשנים או אבני
ברד נתכות משמים, אבל פה ושם אני
שומע על מופתים שמתגלגלים על ידי
צדיקים. כאשר אני שומע ספור של נס
אני מפתע. הנס הופך לי את המחשבה.
התרגלתי שקורה משהו אחד ופתאום
מגיע ספור כנגד כל הפללים. ספורי

כך מתגלגל הטבע אצלי בבית, אבל
גם בעולם הגדול שסביבנו פועלת אותה
מחוזת בלתי-מסתמית. נקח לדגמה את
מחזור המים בעולם. הגשם יורד משמים
לארץ, נגר וזורם דרך צנורות הנקו
וערוצי הנחלים אל הנהרות הגדולים
שנשפכים לים. חם השמש מאדה את מי
הים ומעלה את חלקי המים הזעירים
לשמים, שם הם מתעבים והופכים
לעננים עמוסי מים. העננים מתקדמים
עם הרוח לכוון ההרים, שם שפך
גורם לאותם עננים לשחרר את המים -
ושוב יורד הגשם. הנה לנו טבעת משלמת:
גשם-נחלים-נהרות-ים-עננים-גשם.

המלה טבע מזכירה לי את הטבעת
ואת צורתה המעגלת. תתארו לכם
מסלול ריצה על טבעת - אין לו התחלה
ואין לו סוף, אפשר להמשיך ולהמשיך
וכל פעם ולחזור לאותה נקודה. כשאני
חושב על הטבעת אני נזכר בעוד מלה
- טביעה. כן, בטבע אפשר לטבע. אפשר
לשפח שיש בעל הבית, ה' יתברך, מי
שיצר וברא את אותו טבע.

להרים נס

אבל יש משהו ששובר את הטבעת
הזו - הנס. מהו נס? ה' בוחר 'להתערב'
בהתנהלות הקבועה של הטבע ולשנות
אותו לפי רצונו. כאשר התלוננו בני
ישראל אל משה הורה לו ה' להכין דמות
נחש נחשת ולשים אותו על נס - עמוד

– זה עצמו גם! הרי ה' בורא את העולם
בכל רגע מחדש, אז ודאי שכל חקי הטבע
פועלים ברצונו ובהשגחתו הישירה!

אלא מה? ה' מעמיד אותנו בנסינו.
הוא יודע שבני אדם עלולים להעדיף
לראות רק את החקים ולשכח ממנו,
אבל הוא מאמין בנו ולשים כף נותן לנו
מתנה – את ארץ ישראל! בארץ ישראל
אי אפשר לפתח את ברוו ההשקפה
ולשכח את ה'. חייבים להרים תמיד
עינים לשמים וליחל אליו. בארץ ישראל
הטבע הוא גם כן בארץ ישראל הנס הוא
בעצם... הטבע!

ומה מגלים? ש'ה' בעצם לא מפסיק
להתבונן בנו ולהשגיח עלינו באהבה
רבה! "תמיד עיני ה' אלהיך ב'ה מרשית
השנה ועד אחרית שנה".

שנזכר לחיות תמיד תחת עיניו של ה'!
שבת שלום ומברך! **רצ**

מופתים דומים למישהו שהולך בחשך,
באישון לילה, ופתאום מבהיקה לשניה
קצרה אלמת אור מלמעלה, שמאירה את
המרחב שסביבו.

הנס והטבע

יוצא לנו שהטבע והנס דומים לעגול
ולקו. הטבע העגל חוזר על עצמו כמו
תכנית קבועה מראש ואלו הקו יורד
משמים בצורה נחרצת ופועל בחפשיית.
הטבע עלול להעלים ממני את נוכחותו
של ה' ואלו הנס מגלה לי אותו בבת-
אחת, ולכן נראה שמבין השנים ההפוכים
– הנס הוא המבחר ביניהם.

אבל האמת שהנס והטבע לא ממש
הפוכים. מדוע? כי גם הטבע הוא גם
אחד גדול! כאשר ה' מתחבא מעינינו
וגורם לנו לחשב שהעולם מתנהל לבדו,
מעצמו, עם תכנית חקים קבועה מראש

שאלת השבוע:

מהו הטבע המיוחד של ארץ ישראל?

בין הפותרים נכונה יגרל משחק קפה.

תשובות יש לשלח לד"ר ל maosime@gmail.com או בטלפון 079-9211452

עד יום ב' הקרוב.

הפרסימ בחסות:

צעצועי רוזנפלד

יפו 34 ירושלים | טלפקס 02-6240854

נוסח התפלה נתקן על יסודות ההלכה ועל אדני הסוד ותפקידו לשמש בסיס איתן לעיקר התפלה – "עבודה שבלב זו תפלה". כך, תכלית כל ה'השכלה' בקבלה ובחסידות היא כוונת התפלה מתוך התבוננות ו'עבודה' פנימית. לכן השקיעו כל כך גדולי ישראל בבירור הנוסח ובדיוקו, כששינויים קטנים בנוסח מבטאים ענינים פנימיים ועמוקים.

השיעור המרכזי בגליון השבוע מדגים באופן מרהיב התבוננות רבת-ממדים בברכת "אהבת עולם" וקריאת שמע. הרב מנתח את הברכה ואת נוסחיה השונים (ונתינת מקום של כבוד לכל אחד מהם) תוך התייחסות לרבדים של נגלה ושל נסתר, של פשט ושל רמז, של קבלה ושל חסידות, של הלכה ושל כוונה, של השכלה ושל חויה – התבוננות שלמה ומשמחת אותה ניתן ליישם-לכוון כל בקר בתפלה.

מעונין להצטרף לצוות המפיצים של **ואביטה?**
רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?
שלח מייל לכתובת: **itiel@pnimi.org.il**
רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון במספר **079-9211452**
לפניות בנושא העלון: **052-4295164**
pnimi.org.il

לרכישת ספרים ודיסקים של הרב **גינזבורג** בירושלים: **02-6761901** בין השעות 18:00-21:00 בלבד